

DET KONGELIGE
UTENRIKSDEPARTEMENT

Meld. St. 16

(2022–2023)

Melding til Stortinget

Nordisk samarbeid

DET KONGELIGE
UTENRIKSDEPARTEMENT

Meld. St. 16

(2022–2023)

Melding til Stortinget

Nordisk samarbeid

Innhold

1	Innledning	5	2.2.8	Digitalisering	29
2	Arbeidet i Nordisk ministerråd	9	2.2.9	Justissektoren	30
2.1	Overordnet om Norges formannskap i 2022	9	2.2.10	Sosial- og helsepolitikk	31
2.1.1	Krisesamarbeid og forsynings-sikkerhet, herunder Haga-samarbeidet	11	2.2.11	Likestilling og LHBT+	33
2.1.2	Nordisk samarbeid om transport	13	2.2.12	Kultur	34
2.1.3	Grensehindersamarbeidet, herunder informasjons-tjenestene	13	3	Annet nordisk samarbeid	38
2.2	Visjon 2030 og handlingsplanen 2021–2024	15	3.1	Utenriks- og sikkerhetspolitikk	38
2.2.1	Miljø og klima	15	3.2	Forsvarssamarbeid	40
2.2.2	Klima, natur og hav	17	3.3	Annet justissamarbeid	41
2.2.3	Fiskeri, havbruk, jordbruk, næringsmidler, skogbruk	19	3.4	Nordisk samarbeid med de baltiske landene	42
2.2.4	Bærekraftig vekst	21	3.5	De nordiske finans-institusjonene	43
2.2.5	Økonomi og finans	24	4	Nordisk samarbeid – veien videre	45
2.2.6	Arbeidsliv	25	Vedlegg		
2.2.7	Utdanning og forskning	27	1	Sammenstilling av budsjett 2023 og 2022 (DKK)	46
			2	Oversikt over ministerrådene, institusjonene mv.	48
			3	Nordisk samarbeid – nettsider	49

DET KONGELIGE
UTENRIKSDEPARTEMENT

Meld. St. 16

(2022–2023)

Melding til Stortinget

Nordisk samarbeid

*Tilråding fra Utenriksdepartementet 31. mars 2023,
godkjent i statsråd samme dag.
(Regjeringen Støre)*

1 Innledning

I århundrene fra Kalmarunionens fall i 1523 inntil begynnelsen av 1800-tallet var det i Norden to og bare to stater, Danmark og Sverige.

Under disse lå Norge med Færøyene, Island og Grønland i vest, og i øst Finland med Åland, foruten landområder utenfor dagens Norden.

Danmark-Norge og Sverige-Finland kriget ustanselig, om grenseområdene og om hegemoniet i det nordiske området, på land og til sjøs. De nordiske landene var i perioder blant verdens mest militariserte, på stadig krigsfot mot hverandre og omverdenen.

Nordisk enighet, fred og velstand er ikke selvsagt.

Samtidig: I år markerer domkirken i Lund i Skåne 900 år. Dette er Nordens største og best bevarte romanske byggverk, og var allerede fra 20 år tidligere, i 1103, erkebispesete for Danmark, Norge, Sverige, Finland, Island og Grønland. I middelalderen var Lund – i dagens Sverige, men den gang dansk – et kulturelt sentrum, Danmarks og egentlig Nordens åndelige hovedstad, kalt Metropolis Daniae og Nordens Roma.

Og viktigst: Det første nordiske erkebispesetet i Lund viste tydelig at Norden utgjorde et felles-

skap, en enhet om enn løs, med en rimelig språklig og kulturell samforstand.

Også Kalmarunionens vel 120 år, fram til 1520-årene, viste at politisk enhet var mulig, basert på felles kulturnevnere og ytre trusler. Men den ble altså etterfulgt av bitre og voldelige nordiske kriger. Landområder og folk skiftet statstilhørighet.

Norden er i et langt perspektiv både krig og kamp, men også kulturelt fellesskap. Det er unioner og enhet, men også ulike allianse-tilknytninger, under verdenskriger og i nyere fredstid, og med ulike bånd til dagens europeiske union.

Den lange historien viser at nordisk fellesskap må røktes. Dette er det brede perspektivet for nordisk samarbeid.

I dag synes nordisk samarbeid som en selvfølge. Men alle fellesskap krever vilje, velvilje og politisk lederskap.

I den politiske plattformen fra Hurdal høsten 2021 heter det:

«Regjeringen vil utvikle og fordype det nordiske samarbeidet på en rekke felt. Nordiske og europeiske land er Norges viktigste politiske og økonomiske partnere.» «Regjeringen vil utvide

og fordype nordisk samarbeid innen forsvars- og sikkerhetspolitikk, økonomi, teknologi, klimapolitikk og infrastruktur.»

De nordiske statsministrenes *Visjon 2030* er at Norden skal bli verdens mest bærekraftige og integrerte region. Handlingsplanen 2021–2024 er den felles kjøreplanen om:

Et grønt Norden for en grønn omstilling av samfunnene, for karbonnøytralitet og en bærekraftig sirkulær og biobasert økonomi.

Et konkurransedyktig Norden for grønn vekst i Norden basert på kunnskap, innovasjon, mobilitet og digital integrering.

Et sosialt bærekraftig Norden for en inkluderende, likestilt og sammenhengende region med felles verdier og styrket kulturutveksling og velferd.

Visjon 2030 var veikartet for Norges formannskap i det nordiske regjeringssamarbeidet i 2022. For resten av perioden skal vi bidra til forutsigbarhet og kontinuitet i dette viktige arbeidet.

Statsminister Jonas Gahr Støre sa før Nordisk råds sesjon på senhøsten i fjor at «nordisk samarbeid er viktigere enn noensinne. Derfor er det betryggende at samarbeidet ikke bare er tettere enn noen gang, men at det også blir stadig mer omfattende på områder hvor vi har felles interesser».

Nordisk råd og Nordisk ministerråd gjennomførte for to år siden en spørreundersøkelse om den nordiske befolkningens syn på nordisk samarbeid. Svaret var klart: Samarbeidet har folkelig oppslutning, og 60 prosent ønsker mer av det. Under én prosent mente det var for mye.

Arbeidet i Norden generelt, og i regi av Nordisk ministerråd spesielt, er omfattende. Alle statsråder i regjeringen var gjennom formannskapsåret 2022 involvert på sine ansvarsområder.

Bakgrunnen var og er en ekstraordinær situasjon i Nordens nærområde.

Norden står sammen i sin fordømmelse av Russlands aggresjon i Ukraina. Vi står sammen for å hegne om verdiene i det nordiske fellesskapet.

Som følge av Russlands angrep på Ukraina, besluttet Nordisk ministerråd å fryse sitt samarbeid med Russland. Prosjektstøtten til Belarus er også frosset. Men beslutningene er rettet mot disse landenes regjeringer, ikke mot det russiske og belarusiske folk.

Under det uformelle statsministermøtet i Oslo i august sa statsministeren: «At Finland og Sverige søker medlemskap i NATO er et historisk skifte for nordisk sikkerhetspolitikk og forsvarssamarbeid. Min ambisjon er at vi skal gjøre et allerede godt samarbeid enda tettere.»

Ja, finsk og svensk NATO-medlemskap er et vesentlig skritt i nordisk historie.

Det nordiske utenriks- og sikkerhetspolitiske samarbeidet er omfattende, og ytterligere styrket med Ukraina-krigen og finsk og svensk NATO-søknad. De institusjonelle plattformene er N5, NB8 og NORDEFECO («Nordic Defence Cooperation»). Ulike kriser, med pandemi og evakuering fra Kabul som eksempler, har vist felles kriseforståelse og tillit mellom landene.

Vi har hatt et nært forsvarssamarbeid i Norden over tid. Under ledelse av forsvarsministeren hadde Norge i fjor også formannskapet for NORDEFECO, i det såkalt nordisk-baltiske forum og i *Northern Group*.

Finland og Sverige har lignende totalforsvarsordninger som oss. Det gir et grunnlag for samarbeid om sivil beredskap, som styrkes når de to går inn i NATO. Forsyningslinjene fra Norge inn i Finland og Sverige vil sikre en alliert forsterkning ved behov. Evnen til alliert mottak i Norge vil øke.

Historien om den nordiske regionen i moderne tid er en suksessfortelling. De fem nordiske landene er i toppen av FNs levekårsindeks. Norden har lykket med å skape gode, trygge velferdssamfunn som evner å ivareta innbyggernes ønsker og behov. Vi deler en rekke kjerneverdier.

Men det har også vært nylige motbakker. Koronapandemien er ikke over. Den satte folket i Norden, særlig i grensestrøkene, på prøve. Grensependlere fikk problemer med å komme på jobb. I mange tilfeller måtte folk holde seg hjemme. Den livlige grensehandelen stanset opp. Skolehverdagen til elever og studenter ble snudd på hodet. Utdannings- og forskningssamarbeidet på tvers av Norden fikk begrensninger. Kulturlivet og de folkelige kontaktene over grensene – en sentral del av det nordiske samkvemmet – ble rammet. Men vi løfter det grensenære samarbeidet på nytt.

Ett eksempel blant flere er Marint Grenseforum Skagerrak for bærekraftig næringsutvikling. Samarbeid mellom bedrifter, havforvaltning, forskning og akademia skal hjelpe små, mellomstore og nystartede bedrifter. Næringsliv, ekspertkunnskap og ideer og et grenseløst arbeidsmarked viser vei framover.

Helseministrene undertegnet under norsk ledelse en felleserklæring om økt nordisk helseberedskap, om deling av situasjonsforståelse, om effektivisert bistand ved hendelser og kriser, og om deling av helsedata.

Våre nordiske naboer – Danmark, Finland og Sverige – bygger sin helseberedskap i EU. Også

derfor arbeider regjeringen for at Norge skal delta i EUs samarbeid om forsterket helseberedskap og kriserespons. Dette styrker nordisk samarbeid. Norden har mye å bidra med.

Pandemien har vist hvor viktig transporten mellom våre land er. I en tid med innreiserestriksjoner måtte best mulig flyt i godstransporten til og fra Norge sikres. Med kontakt på nordisk myndighetsnivå klarte man å løse problemene.

Nordisk energisamarbeid er i tråd med visjonen for nordisk samarbeid. Et nytt samarbeidsprogram på energiområdet for 2022–2024 ble vedtatt i fjor. Det er enighet om å videreføre det vel etablerte nordiske elmarkedssamarbeidet.

Å nå utslippsmålene krever forsterket innsats fra offentlige og private aktører. Under det norske formannskapet styrket vi det nordiske klimapartnerskapet og tok initiativer som gjør Norden til en pilot på grønn omstilling.

Norden ligger langt framme i bærekraftig forvaltning av havområdene.

På klima- og miljøministermøtet i fjor sluttet de nordiske statsrådene seg til en erklæring om økt samarbeid for å etablere skipsfartsruter med nullutslipp i Norden. Dette er særlig relevant for nordisk fergetransport.

I januar i fjor ble det arrangert et nordisk rundebord i Oslo om likestilling og klimarettferdighet, initiert av de nordiske likestillingsministrene, *UN Women* og sivilsamfunnet.

Utveksling av kunnskap og erfaringer om unge med innvandrerbakgrunn var tema på flere nordiske konferanser gjennom formannskapsåret.

Å videreføre språk- og kultursamarbeidet er et fundament for nordisk samarbeid: uten dette intet.

I kjernen av alle nordiske bestrebelser ligger det språklige fellesskapet. Vi må bruke de skandinaviske språkene, og være stolte av at vi kan snakke våre morsmål i flere nordiske naboland.

Kunstnerisk frihet og ytrings- og mediefriheten binder oss sammen. Nordisk Film & TV Fond, Kunst- og kulturprogrammet, Nordisk-baltisk mobilitetsstøtte, Nordisk oversettelsesstøtte, Nordisk kulturfond så vel som Volt – kultur- og språkprogram for barn og unge – løfter og fornyer arven.

Ytringsfrihet, mangfold og urfolkskultur var ytterligere prioriteringer under det norske formannskapet.

Samene er ett folk som lever på tvers av landegrensene i Norden. Samisk kultur, samiske språk og samisk samfunnsliv er en viktig del av den fellesnordiske historien og må bevares og utvikles.

Digital infrastruktur sikrer at et konkurransedyktig Norden kan bli ledende i utvikling og bruk av 5G. Et oppfølgingsverktøy for å måle og følge med på framdriften i 5G-utbyggingen utvikles.

Politiet i de nordiske landene samarbeider tett. De nordiske justisministrene undertegnet for fem år siden en intensjonserklæring om styrket nordisk politisamarbeid. Erklæringen danner grunnlaget for forhandlinger om avtaler som skal forbedre politisamarbeidet over de nordiske grensene.

Men la oss ikke være i tvil: Nettopp grenseoverskridende kriminalitet er en trussel mot stabilitet i enkelte nordiske land og mot nordisk, grensefritt samarbeid i det hele. Det må tas på alvor i en nordisk krets når svenske myndighetspersoner taler om systemtruende, voldelig kriminalitet.

Informasjonstjenesten *Info Norden* fyller 25 år i 2023. Den gir informasjon om å flytte, arbeide, studere og drive næring over grensene og er Nordisk ministerråds verktøy for å registrere grensehindre innbyggerne møter. I 2022 var det over 1,9 millioner besøk på Info Nordens nettsider og 5 370 direkte henvendelser.

I 2014 opprettet statsministrene Grensehinderådet. Oppgaven er å identifisere reelle grensehindre, sørge for at de blir løst i dialog med berørte lands myndigheter, og forebygge at nye hindre oppstår. Dette er et arbeid som aldri vil se sin slutt. Hvert år løses nye, større og mindre hindre for samkvem, handel og nærhet mellom nordiske land, til beste for borgerne.

De nordiske landene er hverandres store handels- og investeringspartnere, til fremme for velstand og vekst. Nordiske foretak ser Norden som hjemmemarked. Sivilsamfunnet bygger folkelig samforstand og tillit. Foreningen Norden, grunnlagt i 1919 med røtter fra 1800-tallets skandinavisme, er levende vitnesbyrd om nordisk forståelse og framtidstro. Men medlemstallet har gått ned over årene, og unge er mindre deltakende enn eldre. Særlig unge tyr lett til engelsk i samtaler i de nordiske nabolandene. Norsk kunnskap og naturlig interesse for Norden avtar med avstanden til svenske- og finskegrensene. Den nordiske vennsbytradisjonen er det nesten ingen som lenger vet hva er. Skolebesøk over grensene er mindre alminnelig. Det nordiske universitetssamarbeidet kunne utbygges ytterligere. De mellomnordiske togforbindelsene kunne utbedres.

La oss ta tak: Vi er borgere av Norden.

Denne stortingsmeldingen redegjør i hovedsak for arbeidet under Norges formannskap i

Nordisk ministerråd i 2022, herunder de overordnede prioriteringene og arbeidet med handlingsplanen for 2021–2024. Den tar også kort for seg nordisk samarbeid innenfor utenriks- og sikker-

hetspolitikk, forsvarssamarbeid, nordisk samarbeid med de baltiske landene og arbeidet i de nordiske finansinstitusjonene. Alle departementer har bidratt i arbeidet med meldingen.

2 Arbeidet i Nordisk ministerråd

2.1 Overordnet om Norges formannskap i 2022

For regjeringen er det viktig å videreføre kontinuiteten i arbeidet med Visjon 2030 og de tre prioriterte områdene: et grønt, et konkurransedyktig og et sosialt bærekraftig Norden. Norges formannskap i Nordisk ministerråd i 2022 hadde som overordnet mål å intensivere arbeidet med visjonen, øke tempoet i den grønne omstillingen og styrke Ministerrådet som organisasjon. For det norske formannskapet var det viktig å ha et godt samarbeid med Nordisk råd og det finske presidentskapet i rådet gjennom året.

Samtidig krevde også 2022 rask omstilling i møte med uforutsette hendelser. Som en følge av Russlands invasjon i Ukraina 24. februar besluttet Nordisk ministerråd i mars å sette samtlige prosjekter i Russland og Belarus på pause. I april ble det bestemt at det under visse forutsetninger åpnes for å gjenoppta og initiere enkelte russlandsprosjekter utenfor Russland, så sant det er sikret uavhengighet av russiske myndigheter. Det samme gjelder for samarbeid med sivilsamfunnet i Belarus.

Kriseberedskap

Erfaringene fra pandemien aktualiserte behovet for nordisk samarbeid om kriseberedskap og krisehåndtering. I november 2021 vedtok de nordiske statsministrene en felles erklæring som framhevet behovet for ytterligere styrking av samarbeidet. Oppfølgingen av erklæringen har vært en viktig oppgave for det norske formannskapet.

Grensehindre

I tråd med ambisjonene i Visjon 2030 har arbeidet med å fjerne grensehindre vært en prioritert oppgave for det norske formannskapet. Pandemien viste hvor tett integrert de nordiske landene er på mange områder, for eksempel når det gjelder arbeidsmobilitet og varetransport. I tillegg til grensehindre som vanskeliggjør mobilitet over grensene, har formannskapet hatt et særlig fokus

på digitale grensehindre. Og vel så viktig som å fjerne eksisterende grensehindre, er det å unngå at nye grensehindre oppstår.

Uformelt nordisk statsministermøte

I august 2022 ble det avholdt et uformelt nordisk statsministermøte i Oslo. Tema for møtet var blant annet forsvar, hav og grønn omstilling. Under møtet ble de nordiske landene enige om en felles erklæring om forsvar og sikkerhet. Erklæringen vektla at svensk og finsk NATO-medlemskap vil kunne føre til et mer effektivt forsvar av Norden. De nordiske landene vil styrke felles øvelser og trening og bidra til å utvikle NATO som militær og politisk allianse. Det ble også vedtatt en erklæring om å styrke det nordiske samarbeidet om hav og klima. De nordiske statsministrene ble enige om å lede an i det globale arbeidet for å redusere forurensning og bevare artsmangfoldet i havene, og for at skipsfarten skal bli utslippsfri innen 2050. I tillegg ble de nordiske landene enige om å samarbeide tettere for å utvikle havvind i Nordsjøen og Østersjøen. Se også kap. 2.2.2 og 2.2.3.

Visjon 2030 – midtveisgjennomgang av handlingsplanen 2021–2024

For å understøtte Visjon 2030 om Norden som verdens mest bærekraftige og integrerte region i 2030, vedtok de nordiske samarbeidsministrene i 2020 en handlingsplan¹ som gjelder for perioden 2021–2024. Handlingsplanen beskriver hvordan Nordisk ministerråd skal arbeide for å oppnå visjonen gjennom tolv konkrete delmål som dekker visjonens tre strategiske prioriteringer om et grønt, konkurransedyktig og sosialt bærekraftig Norden.

Som planlagt ble det i 2022 gjennomført en midtveisgjennomgang av handlingsplanen. Målet med gjennomgangen var å gjøre rede for Ministerrådets aktiviteter og resultater i arbeidet med å bidra til et bærekraftig og integrert Norden. I tillegg var det viktig å vurdere mer organisasjons-

¹ <https://www.norden.org/no/publication/norden-som-verdens-mest-baerekraftige-og-integrerte-region>

messige sider ved Nordisk ministerråd. Midtveisgjennomgangen viser at det er oppnådd konkrete resultater på en rekke områder, til tross for at pandemien naturlig nok forsinket en del prosjekter.

Det finnes mange eksempler på hvordan Nordisk ministerråds arbeid bidrar til, fremmer og styrker arbeidet med å gjennomføre målene i Visjon 2030. For eksempel er det under handlingsplanen 2021–2024 utarbeidet *nordisk-politiske løsninger*, som et styrket nordisk elmarkedssamarbeid for å raskere øke andelen fornybar energi i det nordiske elsystemet. I tillegg er Miljømerket Svanen – Nordens offisielle miljømerke – styrket og videreutviklet for å hjelpe forbrukerne til å foreta klima- og miljøvennlige valg i hverdagen.

Nordisk ministerråd har også skapt nye *plattformer for nordisk samarbeid*. Ett eksempel er etableringen av et nettverk av fagpersoner som driver med naturbaserte løsninger, *NetworkNature Nordic Hub*. Dette skal utvides til å inkludere for eksempel kommuner som driver med planlegging og gjennomføring av løsninger som er bra for klima og natur.

Det er etablert nye plattformer for nordisk samarbeid innenfor sirkulær økonomi. Ett eksempel er *Nordic Circular Hotspot*, der representanter fra ulike bransjer og sektorer utvikler og deler kunnskap på dette området. Dette omfatter blant annet den digitale plattformen *Nordic Circular Arena*, som kobler aktører i sirkulærøkonomien og fremmer kunnskapsdeling. Et annet eksempel er det nye, nordiske nettverket for smittevern og omsorgshygiene, som skal sikre bedre kunnskap og erfaringsutveksling i forbindelse med pandemier.

Det er også utarbeidet rapporter og analyser på en rekke områder som støtter opp om viktige nordiske temaer. Ett eksempel er en rapport om koronapandemiens konsekvenser for arbeidslivet i Norden og forslag til hvordan vi kan styrke kriseberedskapen i det nordiske arbeidsmarkedet.

Midtveisgjennomgangen viser at det framover blir viktig å vektlegge nordisk merverdi i enda større grad i alle aktiviteter som gjennomføres. Aktuelle prosjekter må vurderes opp mot de nordiske landenes nasjonale og internasjonale arbeid for å identifisere hvor nordisk samarbeid kan gjøre størst nytte.

Midtveisgjennomgangen viser at «Et grønt Norden» fortsatt er det området hvor det gjenstår mest arbeid. For regjeringen er det derfor viktig å styrke arbeidet med grønn omstilling, ikke bare under et grønt Norden, men også innenfor alle de tre strategiske prioriterte områdene.

Nordisk ministerråds budsjett

Handlingsplanen ligger til grunn for innretningen av Ministerrådets budsjett i perioden 2021–2024. Budsjettet vedtas årlig med utgangspunkt i fireårige indikative budsjetttrammer som speiler handlingsplanen og gir et mer forutsigbart og langsiktig budsjettperspektiv. Tilbakemeldingen fra sektorene er at flerårige indikative budsjetttrammer bedre legger til rette for langsiktig planlegging av satsinger og prioriteringer.

I perioden 2021–2024 gjennomføres en gradvis omfordeling av budsjettet for å styrke grønne initiativer og oppnå bedre balanse mellom visjonens tre strategiske prioriteringer. Dette har medført endrede budsjetttrammer for flere sektorer. Ministerrådet for miljø og klima har fått den største økningen, noe som har muliggjort økte satsinger som bidrar til den grønne omstillingen. Ministerrådene for kultur og utdanning har fått de største kuttene, men det er fortsatt disse sektorene som til sammen mottar størst andel av budsjettet. I 2024 vil kultur- og utdanningssektorene til sammen motta 1/3 av Nordisk ministerråds budsjett.

Arbeidet med neste budsjettperiode fra 2025 er påbegynt og vil fortsette gjennom 2023 og 2024, i tett dialog med Nordisk råd. Å sikre kontinuitet i arbeidet og ha en god balanse mellom visjonens tre prioriteringer blir viktig.

Nordisk ministerråd som organisasjon

For å nå de ambisiøse målene for Nordisk ministerråds arbeid er det viktig med et veldrevet sekretariat og god økonomistyring. Den danske riksrevisjonen har avdekket mangler og svakheter i ministerrådets regnskap og rutiner. I 2020 ble det igangsatt tiltak for å forbedre regnskapsrutinene og styrke økonomiadministrasjonen i sekretariatet. Det norske formannskapet fulgte dette arbeidet tett i 2022. I desember 2022 kom den danske riksrevisjonen med kritikk av hvordan beslutninger på politisk nivå følges opp av Nordisk ministerråds sekretariat og forvaltningsorganene. Nordisk ministerråds sekretariat og det islandske formannskapet har iverksatt tiltak for å imøtekomme denne kritikken.

Under norsk formannskap ble det, gjennom en ny og åpen ansettelsesprosess, rekruttert en ny generalsekretær i Nordisk ministerråd. Karen Ellemann tiltrådte stillingen 1. januar 2023. Hun etterfulgte Paula Lehtomäki, som hadde hatt stillingen siden 2019.

Tabell 2.1 Nordisk ministerråds budsjetttrammer 2021–2024

(MDKK, 2020-nivå)	2020	2021	2022	2023	2024
MR-SAM	251 625	227 445	220 320	215 195	203 070
MR-DIGITAL	15 458	15 926	17 051	18 176	19 301
MR-U	224 723	211 666	204 416	197 166	189 916
MR-S	42 331	40 737	40 237	39 737	39 237
MR-K	180 255	161 858	154 608	147 358	140 108
MR-FJLS	43 926	44 841	46 591	47 341	49 091
MR-JÄM	11 671	11 369	11 369	11 369	11 369
MR-Vekst (næring)	86 241	88 313	91 313	94 313	98 313
MR-Vekst (energi)	12 832	16 000	19 000	22 000	26 000
MR-Vekst (regional)	32 848	32 499	32 999	33 499	33 999
MR-MK	47 555	59 776	73 026	85 276	101 526
MR-A	15 223	14 330	13 830	13 330	12 830
MR-FINANS	1 634	1 592	1 592	1 592	1 592
MR-JUST	1 225	1 193	1 193	1 193	1 193
<i>Reservert pulje</i>		<i>40 000</i>	<i>40 000</i>	<i>40 000</i>	<i>40 000</i>
Total	967 547	967 547	967 547	967 547	967 547

Tabell: Nordisk ministerråds budsjetttrammer 2021–2024. DKK/NOK-kursen i NMR i 2020 var 77.

Kilde: Planer og budget 2023, s. 17. <https://www.norden.org/da/node/78289>

I det følgende redegjøres nærmere for særskilte prioriteringer under Norges formannskap i Nordisk ministerråd.

2.1.1 Krisesamarbeid og forsynings-sikkerhet, herunder Haga-samarbeidet

Det nordiske samarbeidet om kriseberedskap er omfattende, komplekst og har en lang historie. Det involverer flere aktører og strukturer, både bilateralt, nordisk, europeisk og internasjonalt. Det er enighet mellom de nordiske regjeringene om at ansvaret for kriseberedskap og håndtering av kriser skal ligge fast hos de relevante nasjonale fagmyndighetene. Det er derfor ikke aktuelt å etablere nye formelle ordninger eller strukturer.

Innenfor de ulike sektorene arbeides det løpende med tiltak for å styrke samarbeidet. Dette gjelder for eksempel i helsesektoren, innenfor Haga-samarbeidet om samfunnssikkerhet, og i arbeidet med å styrke samvirket mellom Haga-strukturen og det nordiske forsvarssamarbeidet NORDEFCO.

Under koronapandemien i 2020–2022 bar kritesamarbeidet preg av høy aktivitet, også i Nordisk ministerråd. Det var tett kontakt på både embetskomité- og ministerrådsnivå. Det var bred enighet om at de nordiske landene måtte lære av erfaringene fra krisen og styrke samarbeidet framover. Som ledd i dette er det igangsatt en rekke initiativ i form av konkrete prosjekter, undersøkelser og rapporter.

Under norsk formannskap i 2022 fulgte de nordiske samarbeidsministrene på sin side opp arbeidet gjennom å drøfte og tydeliggjøre sin egen rolle. I juni 2022 vedtok de blant annet styrkede rutiner for samhandling i tilfelle en krise skulle oppstå. Samarbeidsministrene vil bidra til effektiv kommunikasjon og til å løfte fram det nordiske perspektivet internt i regjeringene og mellom landene.²

Under norsk formannskap ble det lagt fram en statusrapport om arbeidet med nordisk krise-

² <https://www.norden.org/no/declaration/erklaering-fra-de-nordiske-samarbeidsministrene-om-kritesamarbeid>

samarbeid, som ble behandlet under Nordisk råds sesjon i Helsingfors i november 2022. Rapporten understreker at arbeidet med å videreutvikle og styrke det nordiske samarbeidet er bredt, omfattende og har høy prioritet. Den peker videre på at dette arbeidet er en kontinuerlig, pågående prosess.³

Forsyningssikkerhet

De nordiske statsministrene vedtok i november 2021 en erklæring om styrket samarbeid på områdene forsyningssikkerhet og beredskap⁴. Erklæringen peker også på nødvendigheten av å forberede seg på hele spekteret av mulige kriser – som tidlig informasjonsutveksling og dialog, beredskap for medisinske kriser, forsyninger og logistikk, samkjøring av ressurser samt felles øvelser.

Nordisk ministerråd fulgte opp statsministrenes erklæring blant annet ved at det finske utenrikspolitiske instituttet FIIA utarbeidet en rapport om forsyningssikkerhet og kriseberedskap, som kom høsten 2022. I rapporten *Nordic Resilience* analyseres de nordiske forsyningssikkerhets- og kriseberedskapssystemene og deres evne til å reagere på dagens internasjonale utfordringer. Rapporten peker på at de nordiske landene, til tross for en del forskjeller i organisering og terminologi, har mange fellestrekk i tilnærmingen til beredskap og forsyningssikkerhet:

- Helhetlig tilnærming der ansvaret for sikkerhet er fordelt på mange gjennom ansvarsprinsippet og omfatter både private og offentlige aktører samt militære og sivile (totalforsvar).
- Samordning av forebygging og beredskap på tvers av sektorer for å forhindre administrative siloer og for å kunne håndtere kriser og alvorlige hendelser.
- Felles tilnærming rettet mot hele spekteret av trusler, både natur- og menneskeskapt hendelser, fra fredstid til sikkerhetspolitisk krise og krig.
- Grunnleggende felles tenkning om at arbeidet med samfunnssikkerhet er en del av samfunnets generelle motstandskraft og robusthet (resiliens).

Målet med rapporten er å fremme en felles konseptuell og praktisk forståelse av temaet forsyningssikkerhet og kriseberedskap, og gi anbefa-

linger om hvordan dette samarbeidet i Norden kan styrkes.

Rapporten foreslår fire konkrete tiltak: styrket deling av og samarbeid om risikovurdering, etablering av et nordisk fond for samfunnsmessig motstandsdyktighet, opprettelse av et offentlig-privat nettverk for samfunnsmessig motstandskraft og inngåelse av en nordisk rammeavtale for samarbeid om samfunnsmessig motstandskraft.

Helseberedskap

De nordiske helseministrene vedtok i mars 2022 en erklæring⁵ om økt helseberedskap i Norden. Erklæringen slår fast at de nordiske landene skal samarbeide for å styrke nordisk og europeisk helseberedskap, motstandsdyktighet og krisehåndtering. Erklæringen legger blant annet vekt på å effektivisere bistand ved hendelser og kriser, samt øving og erfaringsutveksling. Se også kap. 2.2.10.

For Norden er det viktig at det nordiske samarbeidet henger sammen med EUs initiativer og bidrar til felleseuropeiske løsninger. Dette gjelder for eksempel HERA («Health Emergency Preparedness and Response»), som er EUs helseberedskaps- og krisehåndteringsmyndighet. Regjeringen arbeider for å sikre Norge full deltakelse i HERA. I oppfølgingen av ministererklæringen er det en føring at det nordiske helseberedskapsarbeidet skal identifisere godt samarbeid og løsninger som kan ha overføringsverdi til EU.

Haga-samarbeidet om samfunnssikkerhet og beredskap

Det nordiske samarbeidet om samfunnssikkerhet og beredskap er forankret i Haga-samarbeidet. De nordiske ministrene med ansvar for samfunnssikkerhet har vedtatt utviklingsmål for samarbeidet i perioden 2022–2024 med tre prioriterte områder: 1) styrking av sivil beredskap i lys av erfaringene fra pandemien og andre nylige hendelser, 2) utfordringer knyttet til klimaendringer, og 3) bedre tilrettelegging av mottak av og bidrag til støtte for å sikre effektiv operativ støtte over grensene («Host Nation Support», HNS).

I oppfølgingen utveksles beste praksis, og det arbeides med å tydeliggjøre operasjonelle retningslinjer. Høsten 2022 ble det gjennomført et seminar i København der man drøftet kriseledelse

³ <https://www.norden.org/da/case/samarbejdsministrenes-redegoerelse-vedr-nordisk-krisesamarbejde>

⁴ <https://www.norden.org/no/news/statsministrene-vi-skal-styrke-var-felles-kriseberedskap>

⁵ <https://www.regjeringen.no/contentassets/7f8444f66f9e4b02808c0fcb69334abe/ministererklaring-nordisk-helseberedskap.pdf>

og beste praksis. Det ble også arrangert et seminar på Island med klimaendringer og operativ støtte over grensene som tema.

I tillegg foregår det nordisk samarbeid innenfor redningstjenesten, NORDRED⁶. Her samarbeider redningstjenesten, helsevesenet og politiet for å ivareta grenseoverskridende samfunnsikkerhet.

Det er etablert et sivil-militært samarbeid gjennom Haga-samarbeidet og det nordiske forsvarssamarbeidet NORDEFSCO. Det arbeides for at de nordiske landene skal ha størst mulig felles gjennomslagskraft i EU, NATO og andre internasjonale fora. EUs ordning for sivil beredskap (Union Civil Protection Mechanism) spiller en stadig større rolle. De nordiske landene har etablert et «nordisk veikart» som sikrer en felles forståelse av hvilke ressurser og kapasiteter fra beredskapspoolen rescEU⁷ som er tilgjengelige i regionen, og som de nordiske landene kan dra nytte av.

2.1.2 Nordisk samarbeid om transport

Det nordiske transportsamarbeidet er nært og preget av omfattende faglig og operativt samarbeid på etats- og virksomhetsnivå. Det er også tett kontakt på politisk nivå, men det har ikke vært et eget ministerråd for transport siden 2006. Fra norsk side var det en målsetting å gjenopprette et slikt ministerråd i 2022 og la samferdsel igjen bli en del av strukturen i Nordisk ministerråd.

For å følge opp dette ble det under norsk formannskap avholdt flere møter mellom de nordiske transportministrene der det blant annet ble drøftet hvordan transportsamarbeidet best kan drives og støtte opp om Visjon 2030. Transportministrene drøftet konkret spørsmålet om gjenopprettelse av et ministerråd for transport da de møttes i Fredrikstad i november. Det var bred enighet om at arbeidet med å følge opp Visjon 2030 krever styrking av det nordiske transportsamarbeidet. Det var også enighet om å videreføre hyppige ministermøter og opprettholde det høye aktivitetsnivået som ble etablert under det norske formannskapet. Samtidig var det ulike syn mellom landene på behovet for et ministerråd for transport. Fra norsk side er det derfor ikke aktuelt å ta opp spørsmålet igjen før nye posisjoner signaliseres.

I 2022 er en rekke temaer og spørsmål om nordisk transportsamarbeid blitt drøftet og utredet. Innenfor *luffart* ble det etablert en nordisk embetsgruppe som skal undersøke muligheter for å etablere en fossilfri internordisk flyrute. Det ble også trukket fram muligheter for utvidet samarbeid om å optimalisere forvaltning og styring av luftrummet i Norden. Det er enighet om å fortsette samarbeidet om grønn luftfart, uten at man ser det som formålstjenlig å sette en dato for etablering av særskilte flyruter i Norden.

Det ble videre tatt initiativ til et styrket nordisk samarbeid innenfor *samfunnssikkerhet og beredskap*, noe som også underbygges av den aktuelle sikkerhetspolitiske situasjonen. Blant annet skal en arbeidsgruppe se på samarbeidsarenaer for nordisk sivil transportberedskap og det skal arbeides fram et dokument som gir oversikt over de viktigste grensekryssende transportkorridorene i Norden, med informasjon om trafikk og planer for utvikling av infrastruktur.

Videre er det et pågående samarbeid om utvikling av *jernbaneforbindelsene*, både når det gjelder infrastruktur og trafikktilbud. De nordiske transportministrene vil fortsette samarbeidet om elektrifisering av vegtransport og utbygging av ladeinfrastruktur med utveksling av informasjon. Det er også enighet om å fortsette samarbeidet om grønne korridorer for sjøtransport.

Fra norsk side legges det stor vekt på det nordiske transportsamarbeidet, som også er viktig for medvirkning i pågående EU-saker. Det er gjenetablert en praksis der de nordiske transportministrene har formøter før de formelle møtene mellom EUs transportministre i mai og juni. Dette gir Norge god tilgang på informasjon og mulighet for å spille inn felles nordiske synspunkter.

2.1.3 Grensehindersamarbeidet, herunder informasjonstjenestene

Et grensehinder er i alminnelighet en lov eller regel som gjør at personer eller selskaper som ønsker å utøve retten til fri flyt av varer, tjenester, personer eller kapital over grensene, havner i en dårligere situasjon enn en aktør som holder seg i eget land. Ulikheter for eksempel i landenes skatte- og avgiftsnivå eller sosiale ytelser regnes normalt ikke som grensehindre. De fleste grensehindre i Norden er løst gjennom internasjonale avtaler, så som EØS-avtalen, men noen utfordringer gjenstår.

Et eget nordisk grensehinderråd ble etablert i 2014, etter initiativ fra statsministrene. Målet er å forebygge, identifisere og fjerne hindre for fri

⁶ <https://www.norden.org/da/case/samarbejdsministrenes-redegoerelse-vedr-nordisk-krisesamarbejde>

⁷ <https://www.dsb.no/lover/risiko-sarbarhet-og-beredskap/artikler/internasjonalt/eu-cooperation/resceu/>

bevegelse og grenseoverskridende verdiskaping. Rådet er et uavhengig organ. Det har ett medlem fra hvert av de nordiske landene og fra hvert av de selvstyrte områdene. Medlemmene oppnevnes av samarbeidsministrene, men opptrer ellers uavhengig av myndighetene. Også Nordisk ministerråds generalsekretær og et medlem av Nordisk råd deltar i Grensehinderrådet. Rådet skal være en pådriver, og skal informere og samarbeide med de myndighetene som nasjonalt kan bidra til å løse grensehindre. Den nordiske informasjonstjenesten og de tre nordiske grensetjenestene står sentralt i arbeidet med å rettlede innbyggerne og bedriftene, og derved også for å identifisere konkrete problemer og eventuelle nye grensehindre.

Generalsekretæren sørger for at prioriterte saker fra Grensehinderrådet bringes videre til ministerråd og embetsmannskomiteer under Nordisk ministerråd. Samarbeidsministrene orienterer årlig om grensehinderarbeidet under Nordisk råds sesjon.

Den såkalte Grensehinderdatabasen⁸ inneholder primo 2023 opplysninger om 106 registrerte nordiske grensehindre, hvorav 51 anses for løst. Arbeidet med å fjerne grensehindre er nært knyttet til gjennomføringen av Visjon 2030 og de strategiske målene for nordisk integrasjon. Grensehindersamarbeidet regnes som nokså unikt i internasjonal sammenheng, både med hensyn til løsning og også forebygging av grensehindre. Gjennom dette samarbeidet fremmes mobilitet og samhørighet på en konkret måte for å skape en konkurransefordel for hele Norden, og spesielt i grenseområdene.

I Grensehinderrådets mandat for perioden 2022–2024 er det et mål å få avklart 5–8 grensehindre per år. Det finnes uløste grensehindre på feltene arbeidsmarked, sosialvesen, trygde- og pensjonsspørsmål, skatter og avgifter, godkjenning av yrkeskvalifikasjoner, ulike byggstandarder og annet som særlig berører næringslivet. Rådet har i 2022 prioritert temaer som skatte-spørsmål i et endret arbeidsmarked blant annet med hjemmekontor, digitale offentlige tjenester, godkjenning av yrkeskvalifikasjoner samt utveksling av data mellom folkeregistermyndighetene for innbyggere som har å gjøre med mer enn ett folkeregister.

I tillegg har Samisk parlamentarisk råd meldt inn flere forhold som berører den samiske befolkningen. Rådet nedsatte i 2018 et eget samisk grensehinderutvalg med oppdrag å identifisere

konkrete grensehindre som vanskeliggjør samisk samhandling over grensene, og foreslå tiltak for å bygge dem ned. Rapporten forelå i 2021. Sameetinget gjorde deretter 10. mars 2022 vedtak i sak om grensenedbygging i Sápmi. Grensehindre som berører samene, er for eksempel forhåndsbetaling av mva. ved import av samiske håndverksprodukter (duodji), utdannings-, helse- og veterinærsaker, samt rovdyrspørsmål.

De fem nordiske landene og de tre selvstyreområdene tilhører forskjellige områder i toll-, avgifts- og skattemessig sammenheng. Det er et omfattende avtale- og regelverk mellom de nordiske landene for å unngå dobbeltbeskatning og regulere skatte-spørsmål for pendlere og andre innbyggere samt selskaper med skatteplikt i flere land. Grensehinderrådet har i lys av koronapandemien reist spørsmål om mulige hindre i den nordiske skatteavtalen som man tidligere ikke har tenkt på. Skatteavtalens regler om lønnsbeskatning ble derfor vurdert på nytt i forbindelse med pandemien. Finansministrene vurderte da at det ikke var behov for endringer. Men spørsmålet om arbeidstakeres mobilitet, herunder standarder i skatteavtaler, betydningen av fjernarbeid og hjemmekontor, ventes diskutert blant annet i regi av OECD i årene som kommer. Alle de nordiske landene vil delta i dette arbeidet.

Koronapandemien og landenes tiltak for å begrense smittespredningen rammet særlig pendlere, pendlerbedrifter og grensehandel generelt. Pandemien og de ulike tiltakene rammet også det samiske samfunnet og var krevende for samer som bor og har sitt virke i grenseområdene.

Den nordiske mobiliteten har nå tatt seg opp igjen. Men det er mye lærdom å trekke av de forstyrrelser og hindringer som oppsto under pandemien, både i det alminnelige grensehinderarbeidet og særlig i det nordiske beredskaps-samarbeidet.

Den nordiske informasjonstjenesten og grensetjenestene

Det omfattende nordiske grensehinderarbeidet er en konkret måte å fremme bevegelse og samhørighet på i Norden. Arbeidet er innrettet på å gi hele Norden, og særlig grenseområdene, en internasjonal konkurransefordel. Arbeidet er en hjørnestein i det nordiske samarbeidet.

Info Norden og de tre nordiske grenseregionale informasjonstjenestene (se nedenfor) har som viktig oppgave å gi informasjon til enkeltpersoner, bedrifter og organisasjoner i spørsmål

⁸ www.norden.org/no/information/database-over-grensehindringer

Boks 2.1 Grensehinderrådet under pandemien

Grensehinderrådet, de grenseregionale informasjonstjenestene og Nordisk ministerråds informasjonstjeneste Info Norden spilte en viktig rolle som bindeledd mellom borgerne og myndighetene under pandemien.

Grensehinderrådet informerte regjeringene løpende om grensehindre og andre relevante forstyrrelser i den frie bevegeligheten som oppsto som følge av landenes forskjellige tiltak for å begrense smittespredning. De fleste av problemstillingene ble løst underveis, andre jobbes det med å finne løsninger på. Dette gjelder blant annet spørsmålet om oppdatering av avtaler og lovgivning på områder som gjelder arbeid, skatt, pensjon og sosiale ytelser, som ble aktualisert av begrensningene i arbeidsmobiliteten under pandemien.

om arbeidspendling, flytting, studier, bedriftsetablering, skatter og trygder. Disse tjenestene finansieres i ulik grad av Nordisk ministerråd. Tjenestene samarbeider med hverandre og med berørte grenseregionale komiteer innenfor det nordiske regionalpolitiske samarbeidet.

Info Norden og grensetjenestene kartlegger utfordringer for mobilitet og sørger for oppmerksomhet om eventuelle uklare regler, manglende informasjon eller ulikheter mellom de nordiske regelverkene.

De fleste henvendelser til informasjonstjenestene dreier seg om sosial- og trygdespørsmål, arbeid og etableringss spørsmål, statsborgerskap og stemmerett, folkeregistrering, studier, toll og skatt, og flytting i sin alminnelighet. Tjenestene bidrar med rettleiding og med å finne løsninger for den enkelte i konkrete saker.

2.2 Visjon 2030 og handlingsplanen 2021–2024

I det følgende redegjøres nærmere for arbeidet innenfor de ulike fagområdene og sektorene under Norges formannskap i Nordisk ministerråd.

2.2.1 Miljø og klima

De nordiske landene står sammen om å holde stø kurs i den grønne omstillingen. Russlands invasjon i Ukraina har ført til en energikrise som kommer på toppen av klima- og naturkrisen. I lys av denne krevende situasjonen er det spesielt viktig at det internasjonale klimasamarbeidet fortsetter, og at 1,5-gradersmålet opprettholdes.

Boks 2.2 De nordiske informasjonstjenestene

Info Norden er Ministerrådets informasjonstjeneste for å fremme mobilitet og avdekke grensehindre. Tjenesten er representert i alle fem land og i de tre selvstyreområdene, ofte med prosjektledere tilknyttet Foreningen Norden. Tjenesten viser vei for den som vil flytte, jobbe, studere, søke støtte eller starte bedrift i Norden. Se www.norden.org/no/info-norden

Grensetjenesten Norge-Sverige har kontor i Morokulien og arbeider med informasjon og rådgivning i grenseregionale spørsmål på den norsk-svenske grensen fra Svinesund og nordover. Se www.grensetjansten.com

Grensetjenesten Sverige-Finland-Norge (Nordkalottens grensetjeneste) har to kontorer, ett i Tornio som håndterer spørsmål knyttet til Sverige og Finland, og ett i Skibotn for spørsmål

som angår Norge, Finland og Sverige. Kontoret i Skibotn samarbeider nært med kontoret i Morokulien, og dessuten med sametingenes utvalg for å identifisere grensehindre i samiske områder. Se www.grensetjeneste.no

Øresunddirekt er en tilsvarende grensetjeneste for Danmark og Sverige. Tjenesten har et informasjonssenter i Malmö og en informasjonsavdeling i København. Se www.oresunddirekt.com

Nordisk ministerråd støtter også Nordkalottrådet, Nordisk Atlantsamarbeid (NORA) og de tolv nordiske regionale grensekomiteene i arbeidet med å fremme mobilitet, utvikling og konkurransekraft gjennom samarbeid for å fjerne hindre som nasjonale grenser skaper i de nordiske grenseregionene.

Visjon 2030 har gitt mulighet til å utvikle store satsinger på politisk prioriterte områder. Arbeidet mot plastforurensning, satsing på grønn skipsfart og oppskalering av naturbaserte løsninger har vært prioriterte områder under det norske formannskapet. Disse sakene har vært oppe på de to klima- og miljøministermøtene som er avholdt i 2022.

Det nordiske klima- og miljøsam arbeidet er tett koblet til politikk- og regelverksutviklingen i EU. Oppfølging av Europas grønne giv med gjennomføring av EUs «Fit for 55»-pakke og EUs handlingsplan for sirkulær økonomi står sentralt. Det jobbes aktivt for å medvirke og lede an på områder der Norden ligger foran og kan bidra til en mer ambisiøs politikk som gjør oss i stand til å nå målene når det gjelder klima, miljø og natur, både i EU og globalt.

Over tid er det også utviklet et tett faglig og politisk samarbeid innenfor områder som luftforurensning, kjemikalier, avfall, sirkulær økonomi, hav og natur. Det lages felles kunnskapsgrunnlag og utredninger som bidrar inn i landenes arbeid, både nasjonalt, regionalt og globalt.

Klima og natur må ses i sammenheng

To store FN-toppmøter om klima og miljø ble avholdt i 2022. De nordiske landene samarbeider om ambisjon og framdrift i slike FN-forhandlinger. Norden er enige om at klima og natur må ses i sammenheng dersom vi skal løse klima- og naturkrisen. Dette har stått høyt på dagsordenen, både inn mot klimatoppmøtet under klimakonvensjonen (UNFCCC/COP27), som ble holdt i Egypt i november 2022, og inn mot naturtoppmøtet under FNs konvensjon om biologisk mangfold (CBD/COP15), som ble holdt i Montreal i desember 2022. De nordiske klima- og miljøministrene har prioritert arbeidet med naturmangfold og jobbet sammen for å få enighet om et nytt ambisiøst og effektivt globalt rammeverk for natur på naturtoppmøtet under konvensjonen om biologisk mangfold. Budskapet ble formidlet i et felles innspill til COP15 i ministererklæringen *Finalising the Global Biodiversity Deal*⁹.

På klimaområdet er det nordiske arbeidet konsentrert rundt hvordan vi kan øke klimaomstillingen i Norden. Det er også en rekke aktiviteter knyttet til utviklingen av klimaregimene i FN og gjennomføringen i Europa. Dette omfatter blant annet temaer som finansiering av klimatiltak med

et særlig fokus på utviklingsland. Tilpasning til et endret klima er på dagsordenen, og det skal arrangeres en nordisk konferanse på Island om dette i april 2023. I tillegg drøftes opptak av klimagasser i skog, tap og skade som følge av klimaendringer, markedsbasert samarbeid om utslippsreduksjoner, forbruksmønstre og utslipp, likestilling og klimaendringer, effekter av pandemien på utslipp og lokalforvaltningens rolle i klimaarbeidet. Siden partsmøtet i Paris i 2015 har Norden også hatt en egen paviljong på COP-møtene for å markedsføre nordiske løsninger og belyse ulike aspekter ved klimaarbeidet.

Nordisk innsats mot plastforurensning

Arbeidet mot plastforurensning har lenge stått høyt på den nordiske dagsordenen. I 2020 vedtok Ministerrådet for miljø og klima (MR-MK) satsingen «Norden som motor i arbeidet mot marin forsøpling». Det nordiske plastsamarbeidet har de siste årene vært særlig vellykket, med politisk engasjement tett koblet opp mot faglige prosjekter og utredninger. De nordiske klima- og miljøministrene har bidratt vesentlig til å få i gang internasjonale forhandlinger om en bindende global avtale mot plastforurensning. Dette er oppnådd gjennom viktige utredninger om mulig innhold i en slik avtale og felles innspill internasjonalt, herunder til FNs miljøprogram, om behovet for en ambisiøs bindende internasjonal plastavtale.

Satsingen omfatter også konkrete prosjekter knyttet til problemstillinger av særlig relevans for Norden. Dette gjelder blant annet samarbeidsprosjekter knyttet til akutt plastforurensning, opprydding av marin forsøpling, indikatorer for overvåking av plastforurensning og prosjekter knyttet til mikroplast, blant annet i avløpsvann.

Det nordiske samarbeidet for å støtte opp om forhandlingene om en ambisiøs bindende global plastavtale er ytterligere styrket i 2023. En ny satsing skal bidra med kunnskapsgrunnlag inn i de globale forhandlingene. Innen utgangen av 2023 skal det leveres en scenario-rapport med et veikart for å stanse plastforurensning innen 2040.

Grønn skipsfart

På klimatoppmøtet i Glasgow (COP26) i november 2021 ble Clydebank-erklæringen¹⁰ om grønne

⁹ <https://www.norden.org/en/declaration/finalising-global-biodiversity-deal-nordic-approach>

¹⁰ <https://www.gov.uk/government/publications/cop-26-clydebank-declaration-for-green-shipping-corridors/cop-26-clydebank-declaration-for-green-shipping-corridors>

Boks 2.3 Arbeidet for en global bindende plastavtale

En internasjonal forhandlingskomité er nedsett for å forhandle fram en rettslig bindende internasjonal avtale før utløpet av 2024. Målet er at avtalen skal omfatte forpliktelser og tiltak i hele plastens livssyklus, fra design og produksjon til bruk, gjenbruk, avfallshåndtering og opprydding. Avtalen vil forsøke å begrense plastforbruk og -produksjon til bærekraftige nivåer og legge til rette for en sirkulær verdikjede for plast. Alle de nordiske landene har sluttet seg til høyambisjonskoalisjonen for å stoppe plastforurensning (HAC) og jobber sammen med EU og over 50 land som er med i HAC, for å få på plass en effektiv rettslig bindende avtale som etablerer globale regler for å stanse plastforurensningen innen 2040.

skipsfartskorridorer vedtatt og signert av i alt 22 land, også alle de nordiske. Med utgangspunkt i erklæringen besluttet de nordiske klima- og miljøministrene at Norden skal gå foran og opprette grønne skipsfartskorridorer for utslippsfri skipsfart mellom de nordiske landene. Dette skjer gjennom et pilotprosjekt initiert av Norge, der det skal etableres partnerskap for avkarbonisering av intra-nordiske fergestrekninger. Dette ble fastsatt i erklæringen Ministerial declaration on zero emission shipping routes for ferry transport between the Nordic countries¹¹. Initiativet dannet grunnlag for statsministererklæringen fra august 2022 om hav og klima, som har et felles mål om at skipsfarten skal bli utslippsfri innen 2050.

2.2.2 Klima, natur og hav

Naturbaserte løsninger

Klimaendringer og tap av naturmangfold er to av de største utfordringene verden står overfor. Vi kan ikke løse dem uten å se dem i sammenheng. Naturbaserte løsninger gjør nettopp dette, ved å peke på løsninger for klimakrisen og andre samfunnsutfordringer, i tillegg til å bidra til mer og

bedre natur. Klimapanelets sjette hovedrapport sier blant annet at naturbaserte løsninger og restaurering av økosystemer kan redusere risikoen fra klimaendringer, både ved å beholde stabile karbonlagre i naturen og beskytte samfunnet mot virkninger av ekstremvær og andre klimaendringer. De kan også bidra til sosiale fordeler, utslippsreduksjoner og matsikkerhet. Med dette som utgangspunkt har de nordiske landene tatt initiativ til å oppskalere naturbaserte løsninger. Klima- og miljøministrene vedtok i november 2022 en erklæring som løfter naturbaserte løsninger og styrker den nordiske satsingen på feltet, Ministerial declaration on nature-based solutions¹². I erklæringen pekes det på at naturbaserte løsninger kan bidra til at Norden blir den mest bærekraftige regionen, og at vi må ta naturbaserte løsninger aktivt i bruk som verktøy i det grønne skiftet. Dette må også fremmes på den globale agendaen og i arbeidet med de globale naturmålene. For å følge opp de politiske målene skal det blant annet lages en veiledning for hvordan man kan øke bruken av naturbaserte løsninger og spre gode eksempler og erfaringer som er gjort i Norden. Det er utgitt en nordisk rapport om status for naturbaserte løsninger (Working with

Boks 2.4 Norden går foran i den grønne omstillingen av skipsfarten

Samlet har Norden en komplett maritim industri, ledende forskningsmiljøer og sterke offentlige myndigheter. Det gjør at Norden har en unik mulighet til å lede an i klimaomstillingen innenfor skipsfarten. Den nordiske satsingen på grønn skipsfart følges opp i et tverrsektorielt prosjekt som går over en periode på fire år. Det skal leveres et veikart for alternative bærekraftige nullutslippsdrivstoff til skipsfarten i Norden. Et tettere samarbeid om grønn skipsfart er med på å styrke regionens lederrolle i utvikling og implementering av klimavennlige løsninger i skipsfarten. Når Norden nå går foran gir dette kraft inn i arbeidet med å skape løsninger for utslippskutt både i EU og Den internasjonale sjøfartsorganisasjonen (IMO).

¹¹ <https://www.norden.org/en/declaration/ministerial-declaration-zero-emission-shipping-routes-between-nordic-countries>

¹² <https://www.norden.org/en/declaration/nordic-ministerial-declaration-nature-based-solutions>

Nature-Based Solutions)¹³, etablert et nettverk av fagpersoner som arbeider med naturbaserte løsninger, og igangsatt pilotprosjekter i alle de nordiske landene.

Havets rolle i klimasystemet

Langsiktig forvaltning av havet og økosystemtjenestene er et område Norge har løftet under sitt formannskap. De nordiske statsministrene ble i august 2022 enige om å lede an i det globale arbeidet for å redusere forurensning og bevare arts mangfoldet i havene. Dette følges opp i det nordiske prosjektet *Havforvaltning og klima*. Det har som mål å styrke kunnskapsgrunnlag og samarbeid om hvordan klimaendringene og havforsuring i nordiske havområder kan innarbeides i en helhetlig, bærekraftig og økosystembasert forvaltning. I oktober 2022 ble det arrangert en nordisk konferanse med deltakelse fra de fremste nordiske kunnskapsmiljøene. Søkelyset var på Skagerrak og hvordan erfaringene fra Østersjøen kan motivere til samarbeid om miljø og bærekraft. Et sentralt tema i det videre arbeidet blir hvordan vi gjennom nordisk samarbeid kan forvalte hav- og kystområder der klimaendringene allerede gjør seg gjeldende. Kunnskap om betydningen av havøkosystemer for karbonbinding og lagring er sentralt, i tillegg til kunnskap om hvordan evnen til å absorbere og lagre karbon kan opprettholdes og styrkes.

De nordiske klima- og miljøministrene har levert et felles innspill¹⁴ til det internasjonale Naturpanelet (IPBES), med oppfordring om at de i arbeidsprogrammet for 2030 inkluderer en tematisk rapport om marine økosystemer og økosystemtjenester, i lys av klimaendringer og andre drivere for endring. Dette vil utfylle det internasjonale klimapanelets spesialrapport om hav og is i et klima i endring (IPCC 2019).

Sirkulær økonomi

Overgangen til en sirkulær økonomi står sterkt i den grønne omstillingen. I Hurdalsplattformen slår regjeringen fast at vi må gå fra en lineær økonomi med bruk-og-kast til en sirkulær økonomi der minst mulig ressurser går til spille og må håndteres som avfall. Dette er en rød tråd inn i det nordiske samarbeidet. Som del av det norske formannskapet ble det arrangert en større konfe-

ranse om sirkulær økonomi i juni 2022: «Circular Economy in the Nordics – How can we make it happen?». Mulighetene for aktiv bruk av grønne offentlige innkjøp, potensialet i bygg- og anleggsektoren og behov for omskolering og videreutdanning for det grønne skiftet var temaer som ble diskutert. Det var også fokus på sirkulære forretningsmodeller, materialgjenvinning av batterier, elektrisk og elektronisk utstyr og mulighetene for å redusere avfall gjennom økt digitalisering i avfallsbransjen. Flere av disse temaene tas opp i prosjektet *Low carbon Circular Transition in the Nordics – potential and needed actions*. Målet med prosjektet er å bidra til innsikt i hvordan en bærekraftig og sirkulær økonomi kan fremmes. Det er utarbeidet tre nordiske rapporter som identifiserer sektorer, sosioøkonomiske effekter samt barrierer og virkemidler for å utløse potensialene.

Kjemikalier, miljø og helse – Norden som pådriver for en ambisiøs politikk

De nordiske landene har i mange år samarbeidet om en ambisiøs politikk for kjemikalier, miljø og helse. Satsingsområder er kjemikalienes egenskaper og risiko, og samarbeidet er internasjonalt rettet, både i EU og globalt, og omfatter også det arktiske miljøet. De nordiske landene arbeider for å påvirke de pågående FN-forhandlingene om et nytt globalt vitenskapspanel for kjemikalier, avfall og forurensning på en slik måte at panelet får ønsket anseelse og gjennomslag. En viktig del av det nordiske arbeidet er å understøtte utviklingen av det omfattende europeiske kjemikalierregelverket, og oppfølgingen av EUs kjemikaliestrategi i 2020–2024. Nordiske prosjekter har for eksempel gitt mer kunnskap om perfluorerte stoffer (PFAS-er) og bidrar i utviklingen av OECDs testmetoder for kjemikalier. I perioden 2021–2022 har arbeidet blant annet omfattet tilsetningsstoffer i plast som brytes ned til mikroplast, farlige stoffer i forsyningskjeden for tekstiler og hvordan biocider kan skade kjæledyr.

Redusere luftforurensninger

De nordiske landene har i flere tiår samarbeidet om å bidra til utvikling av internasjonale avtaler og regelverk for å redusere luftforurensninger. I 2022 har Norden bidratt til evaluering av effektene av Göteborgprotokollen om langtransporterte luftforurensninger og grunnlag for en mulig ny revisjon av protokollen. Konklusjonen er at utslippene må reduseres ytterligere for å

¹³ <https://www.norden.org/en/publication/working-nature-based-solutions>

¹⁴ <https://www.norden.org/da/node/79717>

beskytte helse og miljø mot skade. Det arbeides også med å vurdere hvilke tiltak som kan gjennomføres i de nordiske landene for å overholde grenseverdiene i WHO's retningslinjer for luftkvalitet fra 2021.

Sosial bærekraft med vekt på kulturmiljø og natur

Norge arrangerte i 2022 et nordisk webinar om hvordan natur og kulturmiljø bidrar til den sosiale bærekraftsdimensjonen. Målet var å øke bevisstheten om hvordan (nær)natur og kulturmiljø kan bidra til bedre samfunn, bedre livskvalitet og bedre helse. Webinaret skulle også bidra til å konkretisere hva sosial bærekraft innebærer for miljøsektoren i en nordisk kontekst.

Dette arbeidet er tematisk knyttet til den nordiske arbeidsgruppen for biologisk mangfold. Denne arbeidsgruppen har også ansvar for kulturmiljøtemaet. Gruppen finansierer et større nordisk prosjekt om sosial bærekraft og kulturmiljø som er i avslutningsfasen.

2.2.3 Fiskeri, havbruk, jordbruk, næringsmidler, skogbruk

Bærekraftig utnyttelse av naturens ressurser skaper bærekraftig økonomisk aktivitet, samtidig som natur og miljø beskyttes. De biobaserte næringene i Norden gir grunnlag for mer enn 2,2 millioner arbeidsplasser i hele regionen.

I Ministerrådet for fiskeri, havbruk, jordbruk, næringsmidler og skogbruk (MR-FJLS) deltar landbruks- og matministeren, fiskeri- og havministeren og helse- og omsorgsministeren fra Norge. Det er løpende kontakt på embetsnivå om aktuelle saker, og Landbruks- og matdepartementet koordinerer samarbeidet. Sentralt i oppdraget til FJLS-sektorene er produksjon og omsetning av mat, biomasse, bioenergi og tilhørende tjenester, ernæring, herunder kunnskap og teknologi med fokus på innovasjon og digital integrering. Sektorene skaper store verdier og er betydelige eksportnæringer.

Næringsmiddelindustrien er en av Nordens største næringer og bidrar til betydelig sysselsetting. Verdikjedene for mat og innsatsfaktorer i matproduksjon er grenseoverskridende. I et globalt perspektiv bidrar Norden i stor grad til å forbedre globale matvaresystemer og -kjeder, idet man har noen av de mest effektive og bærekraftige produksjonsmetodene med hensyn til ressursbruk, klimabelastning og svinn.

Ministerrådets samarbeidsprogram for perioden 2021–2024 tar utgangspunkt i Visjon 2030 og

FNs bærekraftsmål, og har følgende prioriteringer:

- Helhetlig forvaltning av nordiske naturressurser
- Bærekraftig bioøkonomi som drivkraft for verdiskaping og omstilling
- Bærekraftig forvaltning av genetiske ressurser
- Trygg mat, sunt kosthold og matglede

Bioøkonomien som drivkraft

Norden er dominert av hav, skog, fjell og jordbrukslandskap. Naturressursene må utnyttes i disse rurale områdene og forvaltes der de er. Formålet med handlingsprogrammet *Bioøkonomien som drivkraft for verdiskaping og omstilling i rurale områder* er å undersøke om og på hvilken måte de grønne og blå naturressursene i Norden kan forvaltes med sikte på økt økonomisk verdiskaping. Arbeidet omfatter relevante produksjonsområder som nordisk produsert protein, bioenergi/biodrivstoff og kompetanse- og infrastrukturspørsmål som er nødvendige for styrket eller ny økonomisk virksomhet. Arbeidet i dette tverrsektorielle handlingsprogrammet er forsinket, men resultater ventes utover i 2023.

Bærekraftig livsstil

Formålet med handlingsprogrammet om bærekraftig livsstil er å legge til rette for å styrke det nordiske arbeidet på dette området. MR-FJLS deltar i et prosjekt om sunne og bærekraftige matsystemer, der det blant annet skal gjennomføres en undersøkelse av kostholdet og andre levevaner i de nordiske landene.

Ministerrådsmøtet i MR-FJLS, som ble holdt i Tromsø i juni, var preget av de dagsaktuelle utfordringene knyttet til pandemien, krigen i Europas kornkammer og de høye energiprisene. Ministrene drøftet Norden under endrede geopolitiske forhold og besluttet å utrede sektorenes motstandsdyktighet i lys av forstyrrede forsyningskjeder. De gjorde vedtak innenfor temaer som matsystemenes betydning for de globale bærekraftsmålene, nordisk jordhelse og karbonlagring i jord og hav, og arealkonflikter og nedbygging av matjord. Arbeidet på disse områdene følges nå opp.

Bærekraftig havøkonomi

MR-FJLS samarbeider med Ministerrådet for næring (MR-NÆR) om handlingsprogrammet for bærekraftig havøkonomi. Det følges opp av

Nordic Innovation og fiskerisamarbeidet. Det er gjennomført en forstudie om nordiske konkurransefortrinn, og de første næringsrettede prosjektene innenfor innovativ bruk av marin biomasse er lyst ut. Nye utlysninger under programmet er planlagt i 2023. Som en oppfølging av statsministererklæringen om hav og grønn omstilling fra august 2022 har Utenriksdepartementet tatt initiativ til et nordisk idéverksted i 2023 der målsettingen er å se på hvordan det nordiske havsamarbeidet kan styrkes. Se også kap. 2.2.2.

Fiskeri og hav

Internasjonalt havsamarbeid har stått høyt på dagsordenen i 2022 og har påvirket prioriteringer og aktiviteter i det nordiske hav- og fiskerisamarbeidet. Det er behov for å styrke koblingen mellom det regionale havsamarbeidet i regi av Nordisk ministerråd og internasjonale havprosesser, for eksempel høynivåpanelet for bærekraftig havøkonomi, FNs havforskningstiår, Our Ocean og GlobalCompact. Under det nordiske statsministermøtet i Oslo i august ble det vedtatt en erklæring om å styrke det nordiske havsamarbeidet.

Som en oppfølging av statsministererklæringen ble det høsten 2022 avholdt to havkonferanser på Færøyene og i Oslo. Tema der var hvilke grep som kan og bør gjennomføres innenfor Nordisk ministerråd for å utvikle det nordiske samarbeidet på konkrete områder i grenseflaten mellom klimendringer, miljøhensyn og behovet for mat og

energi fra havet, særlig knyttet til Østersjøen og Skagerrak. I 2023 vil det islandske formannskapet følge opp Norges initiativ knyttet til det havrelaterte samarbeidet i Nordisk ministerråd. Det faglige ansvaret er nå fordelt på flere ministerråd der fiskerisamarbeidet innenfor MR-FJLS spiller en sentral rolle, men både miljø- og klimasamarbeidet, næringssamarbeidet (herunder innovasjon), kultur (herunder forskning) og regionalsamarbeidet har et viktig delansvar for nordisk havsamarbeid.

Under norsk formannskap ble det med bistand fra henholdsvis Havforskningsinstituttet og Sintef Ocean også organisert to større møter der man søkte å identifisere og utvikle nordiske fellesinteresser og profilere de sentrale forskningsinstituttene i marin sektor. Man ble enige om konkrete samarbeidsprosjekter koblet til aktuelle fiskeri- og havpolitiske problemstillinger. På vårmøtet, som var lagt til forskningsstasjonen for laksefisk i Matre, var bærekraftig akvakultur et sentralt tema. Høstmøtet i Trondheim hadde havbruks- og fiskeriteknologi som tema, herunder nordisk/europeisk teknologisamarbeid knyttet til framtidens fiskerikontroll. Høstmøtet drøftet også oppfølging av statsministererklæringen og mulighetene for å utvikle et hav- og fiskeriorientert prosjektsamarbeid med NordForsk og de nasjonale forskningsrådene. Se også kap. 2.2.2.

Jordbruk og skogbruk

Innenfor jordbruk- og skogbrukssamarbeidet arbeidet man i 2022 blant annet med temaer som

Boks 2.5 Nordisk genressursenter (NordGen)

NordGen er et fellesnordisk vitensenter som bidrar til å sikre biologisk mangfold. Det gjøres gjennom etablering av strategier for å bevare et bredt mangfold av plante-, husdyr- og skoggenetiske ressurser. Gjennom foredling, forskning og bærekraftig bruk av plantegenetisk materiale fra jord- og hagebruksvekster i Norden bidrar NordGen til å sikre framtidig matproduksjon og mattrygghet. NordGen oppbevarer også viltvoksende slektninger av kulturplanter. Dokumentasjon og informasjonsarbeid står sentralt og støtter landenes arbeid med å avle fram robuste og klimavennlige landbruksplanter og -dyr. NordGen arbeider også med oppfølging av internasjonale avtaler på feltet og

har ansvaret for den faglige driften av Svalbard globale frøhvelv.

NordGen er et godt eksempel på hvordan nordisk samarbeid skaper nytte og merverdi. NordGen er viktig da det ivaretar de nordiske landenes ansvar for å bevare genressurser. Uten NordGen måtte hvert enkelt land bygd opp egne genbanker. NordGen er også et viktig kompetansesenter som yter bistand til EK-FJLS (jordbruk og skogbruk).

Under norsk formannskap besluttet samarbeidsministrene at det kan gjøres unntak fra regelen om maksimalt åtte års ansettelse for spesialistene i NordGen, noe som er viktig ettersom rekrutteringsgrunnlaget er begrenset.

Boks 2.6 De nordiske ernæringsanbefalingene

De nordiske ernæringsanbefalingene (NNR) utgjør det vitenskapelige grunnlaget for nasjonale kostråd i Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige samt de baltiske landene.

Den 5. utgaven av NNR ble publisert i 2012/2013, og i 2023 publiseres den 6. utgaven (NNR2022). anbefalingene må revideres med jevne mellomrom fordi det foregår mye forskning på kosthold, relatert til både helse og bærekraft. Nordisk ministerråd besluttet i 2019 at NNR skulle revideres, og at revisjonen skal integrere overvekt/fedme og bærekraft der det finnes tilstrekkelig vitenskapelig grunnlag for det. anbefalingene utarbeides etter strengt vitenskapelige metoder.

De nordiske landene bytter på å ta ansvaret for prosessen. Helsedirektoratet organiserer og er sekretariat for NNR2022, men det faglige innholdet utarbeides av en uavhengig NNR-komité. Komiteen har knyttet til seg flere hundre uavhengige fagpersoner innenfor relevante temaer og ledes av professor Rune Blomhoff ved Universitet i Oslo.

På grunnlag av anbefalingene i NNR2022 kan myndighetene i de nordiske landene velge å revidere sine nasjonale kostråd. Helsedirektoratet vil gå grundig gjennom anbefalingene og kunnskapsgrunnlaget fra NNR2022 og vurdere dette opp mot norske forhold.

konkurransen om matjorda, og jord, jordhelse og jordsmonnet som viktig karbonlager. Begge disse temaene og arbeidet med økt verdiskaping i bioøkonomien var på dagsordenen under vårmøtet i Hardanger.

Samnordisk skogforskning (SNS) og Nordisk komité for landbruks- og matforskning (NKJ) skal fremme nordisk forskningssamarbeid og nettverk innenfor FJLS-sektorenes ansvarsområder. SNS og NKJ arbeider med flere prosjekter for å styrke resiliensen i sektorene og har etablert et felles sekretariat lokalisert ved Sveriges landbruksuniversitet.

Ernærings- og mattrygghet

Innenfor ernærings- og mattrygghetssamarbeidet har arbeidet med antibiotikaresistens (AMR), matsvinn og ernæringsmerking av matvarer stått sentralt i 2022. Relevant for ernærings-samarbeidet er også arbeidet med nye nordiske ernæringsanbefalinger, som skal ferdigstilles i juni 2023.

Under norsk formannskap ble det i november avholdt et møte i den nordiske strategigruppen og den nordiske ekspertgruppen mot antimikrobiell resistens. Resistensproblematikk knyttet til bruk av soppmidler og midler mot encellede organismer (koksidier) samt utfordringer med tilgang på smalspektrede antibiotika var hovedtema på møtet, og det var bred enighet om å fortsette dette arbeidet. Det norske formannskapet tok initiativ til et møte om ernæringsmerking, som resulterte i

et felles nordisk innspill til den pågående prosessen med ernæringsmerking i EU.

2.2.4 Bærekraftig vekst

Ministerrådet for bærekraftig vekst (MR-Vekst) koordinerer det nordiske samarbeidet innen

Boks 2.7 From healthy waters to healthy people

Webinaret «From healthy waters to healthy people» ble avholdt i juni 2022 med deltakere fra 42 land. De nordiske landene presenterte hvordan det arbeides regionalt i Norden med det akvatiske matsystemet. Aktører i det norskledede nettverket *Global Action Network¹ – Sustainable Food from the Ocean and Inland Waters for Food Security and Nutrition* under FNs ernæringstiår deltok sammen med nordiske deltakere. Det globale handlingsnettverket fremmer bærekraftig akvatisk mat for matsikkerhet og ernæring, og deler kunnskap for å skape handling som ivaretar de ulike elementene i matsikkerhet i hele verdikjeden, fra sunne hav til sunn befolkning.

¹ <https://nettsteder.regjeringen.no/foodfromtheocean/>
<https://nettsteder.regjeringen.no/foodfromtheocean/meetings-and-events/webinar-16-june-2022/>

Boks 2.8 Rapport om nordisk tilgang på kritiske råminerale

De nordiske gruve- og mineralnæringene er viktige for de nordiske landene. Dette er ikke utelukkende av økonomiske grunner, men også på grunn av det økende behovet for tilgang på mineraler som er nødvendig for elektrifisering og digitalisering av samfunnet. Dette er viktige bidrag i den grønne omstillingen.

Programmet for bærekraftig mineralproduksjon skal bidra til redusert klimaavtrykk fra gruve- og mineralnæringene. I 2022 ble det utgitt en rapport kalt *The Nordic Supply Potential of Critical Metals and Minerals for a Green Energy Transition*¹, som omhandler den nordiske tilgangen til det som EU har definert som kritiske råminerale. Rapporten har fått stor oppmerksomhet både i Norden og i EU.

Ifølge rapporten, som er skrevet av de nordiske geologiske undersøkelsene, har de nordiske landene et stort potensial for å bidra til å gjøre Norden og Europa selvforsynt med nesten alle de kritiske mineraler og metaller som det er behov for i den grønne omstillingen. Det nordiske grunnfjellet har et stort potensial for ytterligere produksjon. Nordisk kunnskap og teknologi kan gi bedre utnyttelse og merverdi til eksisterende og framtidig gruvedrift, og sikre bærekraftig økonomisk vekst og nye arbeidsplasser. Videre kan Norden gi Europa og verden tilgang på kritiske mineraler som er utvunnet på en bærekraftig måte og i henhold til strenge miljøkrav.

¹ <https://www.nordicinnovation.org/critical-metals-and-minerals>

nærings- og innovasjonssamarbeid, energi, og regional utvikling og planlegging.

Nærings- og innovasjonssamarbeid

Målet med det nordiske nærings- og innovasjonssamarbeidet er å gjøre Norden til en grønn industri- og energiregion. Det norske formannskapet har vektlagt viktigheten av tverrsektorielt samarbeid for å svare på aktuelle samfunnsendringer. Den sikkerhetspolitiske situasjonen, klimakrisen og uro i råvaremarkedene krever handling og et enda tettere nordisk samarbeid. Gjennom å utnytte komplementære innsatser og forutsetninger basert på landenes naturressurser, kunnskapsmiljøer, industrielle kompetanse og felles verdigrunnlag vil man sette fart på omstillingen, skape arbeidsplasser, øke eksporten og kutte klimagassutslippene både i Norden, i Europa og i resten av verden.

Innenfor næringssektoren arbeides det med de åtte tverrsektorielle programmene som følger opp handlingsplanen for Visjon 2030. Den nordiske institusjonen Nordic Innovation gjennomfører og følger opp disse programmene, som spenner over tema som sirkulære forretningsmodeller, grønn mobilitet, smart konektivitet, livsvitenskap og helseteknologi, bærekraftig bygg, bærekraftig havøkonomi, kunstig intelligens (AI) og bærekraftig mineralproduksjon.

Turisme er en viktig næring for alle de nordiske landene og bidrar med lokal verdiskaping

og sysselsetting. Økt internasjonal reisevirksomhet gir nye vekstmuligheter i de nordiske landenes reiselivsnæring, men det bidrar også til utfordringer. Tett nordisk samarbeid innenfor sektoren kan styrke evnen til å møte utfordringene samt utnytte mulighetene som ligger i å utvikle den nordiske reiselivsnæringen til en bærekraftig, helårlig og verdiskapende sektor.

Nærings- og innovasjonssektoren har over lengre tid vektlagt nordisk samarbeid i turismesektoren. Det er nedsatt en egen turismearbeidsgruppe, og i 2021 ble det avsatt 20 millioner danske kroner til dette arbeidet for perioden 2021–2024. Midlene er blant annet satt av til pro-

Boks 2.9 Nordic Innovation

Nordic Innovation (NI) skal bidra til at Norden blir en foregangsregion for bærekraftig vekst, og arbeider for å fremme entreprenørskap, innovasjon og konkurransekraft i nordiske bedrifter. Gjennom å initiere og finansiere prosjekter bidrar NI til å gjøre nordiske bedrifter enda mer konkurransedyktige og nyskapende. Institusjonen samarbeider primært med små og mellomstore bedrifter i Norden.

sjekter innenfor bærekraftig turisme, statistikk-utveksling, markedsføring og produktutvikling, innenfor kulturturisme samt digitale løsninger.

Regional utvikling og planlegging

Regionalsektoren har i 2022 jobbet innenfor de tre områdene grønn og inkluderende byutvikling, grønn og inkluderende distriktsutvikling og grønne, innovative og motstandsdyktige regioner. En felles utfordring for alle de nordiske landene er at mange unge flytter fra distriktene til mer sentrale områder for å studere eller jobbe. Offentlig og privat sektor, særlig i distriktsområder, har store problemer med å rekruttere tilstrekkelig og kvalifisert personell, noe som hemmer økonomisk vekst og kvaliteten på de offentlige tjenestene. Å ha unge boende i distriktsområder er også essensielt i det grønne skiftet, da ny industri, som batterifabrikker, ofte er lokalisert i slike områder.

Under norsk formannskap ble det satt søkelys på hva som skal til for at unge synes det er attraktivt å bo og arbeide i distriktsområder. De nordiske regionalministrene besluttet i 2022 å igangsette prosjektet *Ungdomskraft: mobilisering av unge for å styrke Nordens landsbyer*. Involvering av unge selv er selve nøkkelen i prosjektet. Arbeidet vil bygge på det norske initiativet *Ungdommens distriktspanel*, der ti ungdommer mellom 14 og 23 år våren 2021 leverte råd om framtidens distriktspolitikk. Prosjektet, som skal presentere sine resultater i 2024, skal bidra til at Nordisk ministerråd og offentlige institusjoner og myndigheter som arbeider nasjonalt, regionalt og lokalt, skal få bedre kunnskap om unges ønsker og behov for å leve sine liv i rurale deler av Norden.

Nordregio er en institusjon under Nordisk ministerråd og et ledende nordisk og europeisk forskningssenter som skal bidra til å utvikle regionalpolitikk og bærekraftig vekst i Norden. I samarbeid med Nordregio arrangerte det norske formannskapet *Nordregio forum* høsten 2022. Arrangementet samlet politikere, praktikere og forskere fra hele Norden til foredrag, idéverksteder og studiebesøk i Hamar-regionen om temaene misforhold i arbeidsmarkedet og bysammfunn i grønn omstilling.

Energisamarbeid

Det nordiske energipolitiske samarbeidsprogrammet for 2022–2024 understøtter og konkretiserer målsettingene i Visjon 2030. Samarbeidsprogrammet vektlegger særlig utviklingen av det nordiske elektrisitetsmarkedet, fornybar energi, energi-

Boks 2.10 Nordiske initiativ for bærekraftig byutvikling

De nordiske landene har ambisiøse tverrsektorielle nasjonale mål for bærekraftig utvikling og innovasjon. Byer og tettsteder er sentrale for at målene skal nås. Alle de nordiske landene har utviklet ulike nasjonale støtteordninger og initiativer for å stimulere til at lokal utvikling og arealplanlegging støtter opp om de nasjonale målsettingene. Nordregio har i rapporten *Nordic overview of national support initiatives in urban planning*¹ kartlagt ulike former for nasjonal støtte til bærekraftig by- og stedsutvikling. De fleste støtteordningene prioriterer klima, miljø, samferdsel og mobilitet, noe som tyder på at det er innenfor disse områdene landene ser størst behov for nasjonale føringer og tiltak. Rapporten viser at støtteordningene er viktige virkemidler for å styrke kommunenes kapasitet til å drive by- og stedsutvikling. Videre arbeid vil blant annet utdype hvordan virkemidlene kan styrkes i hele Norden.

¹ <https://www.norden.org/en/publication/nordic-overview-national-support-initiatives-urban-planning>

effektivisering, karbonfangst- og lagring (CCS), energiforskning og EU/EØS-spørsmål. Det siste året er det etablert et godt samarbeid på disse feltene gjennom arbeidsgrupper og institusjonen Nordisk Energiforskning (NEF).

I 2022 ble det organisert et nordisk elmarkedsforum i Helsingfors. Utfordringer i lys av den nye geopolitiske situasjonen med svært høye elektrisitetspriser gjør samarbeid i Norden desto viktigere.

Det nordiske kraftmarkedet er et av de mest integrerte i verden, noe som bidrar til god utnyttelse av de samlede ressursene i regionen. Det nordiske samarbeidet om kraftmarkedet konsentreres om områder der de nordiske landene kan oppnå gjensidig nytte. Det arbeides blant annet med felles nordiske innspill til EU og harmonisering av gjennomføringen av EU-regelverk.

Fornybar energi

Norden er i tet når det gjelder integrasjon av fornybar energi i den totale energisammensetningen. Det er etablert et årlig dialogforum med

et bredt utvalg aktører med interesser i utviklingen av det nordiske elektrisitetsmarkedet. Formålet med forumet er å styrke kommunikasjonen og dialogen mellom de nordiske myndighetene og interessentene i elektrisitetsmarkedet. Forumet tar opp kraftmarkedsspørsmål, herunder markedsutvikling, integrering av fornybar energi og fleksibilitet, ressurstilrettelighet og nettutvikling, digitalisering, samt samvirke med hensyn til regelverksutvikling i EU. Energikrisen har påvirket samarbeidet på elområdet i 2022. Det har vært viktig å samarbeide på flere nivåer, også med myndigheter, regulatorer, systemoperatører og energiindustrien.

Et bærekraftig nordisk energisystem er helt sentralt for grønn omstilling på veien mot karbonnøytralitet.

Det nordiske energisamarbeidet for fornybar energi og energieffektivisering omfatter utveksling av gode ideer og informasjon, identifisering av felles posisjoner og gjennomføring av relevant EU/EØS-regelverk. Innenfor regelverket for energimerking og miljøvennlig utforming er det etablert et nordisk samarbeid mellom tilsynsmyndigheter, det såkalte Nordsyn-samarbeidet.

Som ledd i arbeidet med Europas grønne giv vil EU revidere de eksisterende energieffektiviserings- og fornybardirektivene, og det er forventet at de reviderte direktivene blir vedtatt i 2023. Nordisk samarbeid om gjennomføringen av disse direktivene vil være sentralt i tiden framover.

Nordisk samarbeid om EU/EØS-regelverk

Å ivareta felles nordiske interesser opp mot europeisk politikktutforming er en sentral del av det nordiske energisamarbeidet. Med EUs grønne giv og den tilhørende regelverkspakken «Fit for 55» har også det nordiske samarbeidet på energiområdet fått en ny dimensjon. På nordisk nivå vil det være samarbeid i alle faser av forhandlingene og gjennomføringen av nytt EU/EØS-regelverk knyttet til den grønne giv.

Nordisk-baltisk energisamarbeid

Gjennom det nordiske energisamarbeidet søkes det også å styrke informasjonsutvekslingen mellom nordiske og baltiske land. Dette skjer gjennom regelmessige konferanser og arrangementer. I november 2022 ble det i regi av det norske formannskapet organisert en nordisk-baltisk energikonferanse i Tallinn med hovedfokus på EUs energipolitiske utfordringer knyttet til energisikkerhet og EUs grønne giv. Nordiske og

Boks 2.11 Nordisk Energiforskning

Nordisk Energiforskning (NEF) er en institusjon underlagt Nordisk ministerråd og har som hovedmål å understøtte det nordiske energisamarbeidet. Institusjonen er lokalisert i Oslo og finansierer og fremmer nordisk forskningssamarbeid, skaper forskningsbasert grunnlag for energipolitiske beslutninger og er et mellomledd mellom industri, forskning og politikere. NEF har et spesielt fokus på bærekraftige og konkurransedyktige energiløsninger, og arbeider også på europeisk nivå. Det nordiske energisamarbeidet har styrket aktiviteter innenfor FoU gjennom NEF. Dette vil fortsette gjennom det nordiske energipolitiske samarbeidsprogrammet 2022–2024.

baltiske energimyndigheter møtes i tillegg regelmessig i forkant av EUs energirådsmøter. I lys av den geopolitiske situasjonen Norden står overfor er det viktig å utvikle energirelasjonene med de baltiske landene.

Det er etablert en egen nordisk-baltisk nettverksgruppe for karbonfangst og -lagring (CCS). Det er økende interesse for informasjonsutveksling og samarbeid om CCS i Norden. Det er etablert et årlig «Nordic Baltic Carbon Forum» for å ta opp felles utfordringer. Nordisk Energiforskning arbeider særlig med utvikling av teknologi i praktisk orienterte forsknings- og utviklingsprosjekter.

Nordiske myndigheter vil se på muligheter for styrket samarbeid om utvalgte områder for eksempel hydrogen, energiteknologier og CCS innenfor rammen av handlingsplanen for Visjon 2030, som supplement til igangsatte aktiviteter.

2.2.5 Økonomi og finans

Det nordiske finansministermøtet under det norske formannskapet ble holdt på Eidsvoll i juni. Temaene som ble drøftet, var finanspolitiske konsekvenser av Russlands angrepskrig mot Ukraina, statens rolle i ekstraordinære økonomiske situasjoner og finansdepartementenes rolle i den grønne omstillingen. Det var enighet om behovet for en stram finanspolitikk i medlemslandene for å møte situasjonen med økt inflasjon og stor knapphet på arbeidskraft. Det

Boks 2.12 Nordic Economic Policy Review

EK-Finans finansierer en årlig rapport i serien NEPR (Nordic Economic Policy Review). Arbeidet samordnes og administreres av den fellesnordiske forskningsinstitusjonen Nordregio. Artikkene i rapporten utarbeides for en stor del av framstående nordiske forskere. Formålet med publikasjonen er å gjøre nyere økonomisk forskning tilgjengelig for beslutningstakere og et bredere publikum, samt å bidra til nordisk kunnskapsutveksling om økonomisk-politiske problemstillinger og utfordringer. I 2022 var temaet økonomiske konsekvenser av koronapandemien i de nordiske landene samt helsetiltak og økonomisk politikk som ble gjennomført for å dempe virkningene. Neste utgave, som planlegges lansert våren 2023, bærer tittelen «Green transition to climate neutrality in the Nordic countries».

var også enighet om at landenes høye ambisjoner i klimapolitikken må møtes med effektive virkemidler og samtidig være sosialt rettferdige. Som en oppfølging av ministermøtet utarbeidet medlemslandene oversikter over tiltak som er gjennomført for å motvirke økte kostnader for husholdninger og bedrifter som følge av økte energipriser. Embetskomiteen for finans oppdaterer oversiktene.

Under handlingsplanen for Visjon 2030 igangsatte Ministerrådet for økonomi- og finanspolitikk (MR-Finans) i 2021 et fireårig tverrsektorielt prosjekt som skal analysere hvordan de nordiske landene kan akselerere omstillingen til klimanøytrale økonomier og samtidig sikre at denne omstillingen blir inkluderende. Analysene skal konsentrere seg om de mest hensiktsmessige økonomiske virkemidlene for å nå klimapolitiske mål. Målet er at analysene skal munne ut i anbefalinger om konkrete tiltak.

Etter initiativ fra Danmark og Norge skal det settes ned en nordisk arbeidsgruppe på embetsnivå som skal utrede behovet for samarbeid om innkreving av offentlige krav. Arbeidsgruppen skal utrede mulige løsningsalternativer og utarbeide et utkast til avtale for effektiv gjennomføring av et utvidet administrativt samarbeid om innkreving av offentlige krav.

2.2.6 Arbeidsliv

Nordisk samarbeid på arbeidslivsområdet omfatter områdene arbeidsmarked, arbeidsmiljø og arbeidsrett. Ministerrådet for arbeidsliv (MR-A) har under det norske formannskapet arbeidet med utgangspunkt i samarbeidsprogrammet for arbeidsliv, som gjelder for perioden 2022–2024. Samarbeidsprogrammet følger opp Visjon 2030, og fokuserer på en rekke arbeidslivspolitiske utfordringer.

En stor og kompetent arbeidsstyrke er vår viktigste ressurs. Det legger grunnlaget for et konkurransedyktig nordisk arbeidsmarked og utvikling av de nordiske velferdssamfunnene. De nordiske arbeidsmarkedene nyter internasjonal anerkjennelse og er en modell til inspirasjon for andre land. Det er særlig den høye graden av velferd og likhet, kombinert med en sterk konkurranse- og omstillingsevne, som har høstet anerkjennelse. Norden står likevel overfor utfordringer på arbeidslivsområdet, og det norske formannskapet har gjennom flere konkrete aktiviteter satt viktige felles utfordringer på dagsordenen. I avsnittene under presenteres de viktigste aktivitetene på arbeidslivsområdet i 2022.

Den nordiske arbeidslivsmodellen

De senere årene har samarbeidet på arbeidslivsområdet fokusert på hvordan Norden kan møte endringer og utfordringer som den nordiske arbeidslivsmodellen står overfor. I sluttrapporten fra det nordiske prosjektet om framtidens arbeids-

Boks 2.13 Felles arbeidsmarked

Det felles arbeidsmarkedet i Norden beskrives ofte som en hjørnestein i det nordiske samarbeidet. Mulighetene som er skapt for arbeidssøkere til å flytte til andre nordiske land der det finnes jobb, og for at arbeidsgivere finner nødvendig arbeidskraft fra andre nordiske land, anses å ha hatt stor betydning for arbeidslivet og næringslivet i Norden.

I 2024 er det 70 år siden overenskomsten om et felles nordisk arbeidsmarked ble undertegnet. Som ledd i markeringen av dette har Nordregio fått i oppdrag av Ministerrådet for arbeidsliv å utarbeide en rapport om avtalens betydning for dagens nordiske arbeidsmarked og hvordan et integrert nordisk arbeidsmarked kan videreutvikles.

liv *The future of work – Opportunities and challenges for the Nordic models* under ledelse av FAFO, ble det blant annet pekt på at det er en utfordring med synkende organisasjonsgrad og dekningsgrad for kollektive avtaler. Under norsk formannskap drøftet Ministerrådet for arbeidsliv dette i sitt møte i Oslo i november 2022. Det ble utarbeidet en felles nordisk erklæring, Joint Nordic Declaration on Policy responses to changing labour relations, som vil bli oversendt Europakommisjonen. I erklæringen presenterer de nordiske landene sitt syn på hvordan man bør møte nye arbeidslivsutfordringer, og hvordan man bedre kan samhandle på nordisk og europeisk nivå om dette. Ministererklæringen legger vekt på partenes rolle i den nordiske arbeidslivsmodellen.

Arbeidsmarkedet etter pandemien

Det norske formannskapet satte også fokus på erfaringene med arbeidsmarkedet under pandemien. Ministerrådet for arbeidsliv (MR-A) tok initiativ til en analyse av de nordiske arbeidsmarkedene etter koronapandemien og hva man har lært av krisen. Analysen, som gjennomføres av OECD og blir ferdigstilt i første kvartal 2023, drøfter hvordan de nordiske landene reagerte med politiske tiltak på arbeidslivsområdet. Det islandske formannskapet arrangerer en sluttkonferanse for prosjektet i Reykjavik i mars 2023.

En annen aktuell problemstilling er nye arbeidsformer og tilknytningsformer til arbeidslivet, herunder om og hvordan hjemmearbeid er regulert i ulike land. For å se nærmere på dette, ble det arrangert et idéverksted høsten 2022 om hjemmearbeid/fjernarbeid og retten til å koble fra. I tillegg til de nordiske landene var også partene i arbeidslivet og representanter fra Belgia og Nederland invitert for å sikre et bredere perspektiv på temaet. Ytterligere forskning er nødvendig for å identifisere utfordringer og mulige løsninger. For Norge var det verdifullt å lære av andre land, selv om retningsvalgene når det gjelder regulering, kan variere mellom landene.

Inkludering av utsatte grupper på arbeidsmarkedet

For å sikre sosial bærekraft og opprettholdelsen av velferdsstaten i årene framover må flere komme i arbeid. Dette er en grunnleggende utfordring i alle nordiske land. Det er i arbeidslivssektoren igangsatt et større forskningsprogram om hvordan man kan øke yrkesdeltakelsen blant utsatte grupper på arbeidsmarkedet, som innvandrere, unge og eldre arbeidssøkere og perso-

ner med helseutfordringer. Prosjektet *How to increase labour market participation among vulnerable groups in the Nordic Countries?* skal bidra til økt kunnskap og erfaringsutveksling om utfordringer, strategier og resultater knyttet til inkludering av utsatte grupper i arbeidslivet.

Temaet sto også sentralt på en nordisk konferanse om inkludering av utsatte grupper på arbeidsmarkedet høsten 2022. Konferansen drøftet utenforskap i Norden, og satsinger og virkemidler som kan bidra til å øke arbeidsdeltakelsen blant utsatte grupper. Den ble arrangert av arbeidslivssektoren i samarbeid med sosial- og helsesektoren.

Under det norske formannskapet har det også vært et fokus på inkludering av utsatte unge i skole, arbeid og samfunn. På oppdrag fra Nordisk ministerråd har OsloMet, i samarbeid med andre nordiske forskere, utarbeidet en sammenstilling om inkludering av unge i skole, arbeid og samfunn. Funn fra kunnskapssammenstillingen ble diskutert på et digitalt nordisk seminar om inkludering av utsatte unge i regi av arbeidslivssektoren og sosial- og helsesektoren høsten 2022. Se også omtale under kap. 2.2.10.

Høsten 2022 gikk konferansen «Et likestilt Norden – tiltak og løsninger for framtidens utdanning og arbeidsliv» av stabelen i Oslo. Konferansen ble arrangert av arbeidslivssektoren i samarbeid med likestillingssektoren og kunnskapssektoren og drøftet blant annet det kjønnsdelte utdannings- og arbeidsmarkedet og hvilke likestillingsutfordringer Norden står overfor i arbeidslivet framover. Se også omtale under kap. 2.2.11.

Nordisk samarbeid om integrering

Under Ministerrådet for samarbeid (MR-SAM) er det nordiske samarbeidet om integrering av flyktninger og innvandrere forankret i et eget samarbeidsprogram. I perioden 2022–2024 har programmet særlig fokus på utdanning og arbeidsliv. Formannskapslandet arrangerer årlig et uformelt ministermøte og en nordisk integreringskonferanse som ledd i dette samarbeidet.

Samhandling om integrering står høyere på den internasjonale dagsordenen, ikke minst grunnet flyktnings situasjonen med store ankomster fra Ukraina til de nordiske landene. Det uformelle møtet mellom de nordiske integreringsministrene i Oslo i oktober satte deltakelse i arbeids- og samfunnsnivå blant kvinner med innvandrerbakgrunn på dagsordenen. Kvalifikasjonene som innvandrere har med seg, svarer ikke alltid til behovene i det nordiske arbeidsmarkedet. Kvinner er også mer

sårbare for diskriminering, utnyttning, negativ sosial kontroll og kjønnsbasert vold, noe som kan stå i veien for deltakelse i arbeids- og samfunnsliv. I ministermøtet var masseflukten fra Ukraina et gjennomgående tema, der de fleste som kommer, er kvinner og barn. De nordiske landene har tatt imot historisk mange flyktninger på kort tid i 2022, med unntak av Sverige som også tok imot svært mange i 2015. Behovet for gode og bærekraftige løsninger ble framhevet i ministermøtet.

Den nordiske integreringskonferansen *Å fremme integrering av kvinner – nordiske perspektiver* ble arrangert i Oslo i desember. Der ble det presentert ny forskning og gode nordiske eksempler på arbeidsmarkedsintegrering av kvinner, språkopplæring og oppsøkende kontakt med innvandrere under pandemien. Hvordan tidligere erfaringer og nye strategier kan være til nytte ved integreringen av nyankomne flyktninger fra Ukraina, sto også sentralt.

2.2.7 Utdanning og forskning

Utdanning, forskning og språk er viktige elementer for å bygge sterke samfunn. Disse områdene har derfor en sentral plass i det nordiske samarbeidet og ble fulgt opp av det norske formannskapet i 2022. Den felles nordiske språkforståelsen er viktig for at Norden skal oppleves som et felles arbeidsmarked og et felles utdanningsområde der den enkelte kan bruke sitt eget morsmål. Det er derfor en målsetting å styrke den nordiske språkforståelsen, jf. omtale under kap. 2.2.12.

Sammenhengen mellom utdanning og arbeidsliv står sentralt i Nordisk ministerråds arbeid, og er noe man særlig følger opp i Ministerrådet for forskning og utdanning (MR-U) og Ministerrådet for arbeidsliv (MR-A). Nettverk for voksnes læring (NVL), Nordplus og NordForsk er sentrale aktører for å skape synergier mellom nasjonal og nordisk politikk. På forskningssiden blir det nordiske samarbeidet brukt til å styrke deltakelse og uttelling innenfor EU-programmet Horisont Europa.

Ytringsfrihet og tillit

Tilliten til forskning og kunnskap reflekterer en høy grad av sosial tillit i de nordiske samfunnene. Rammevilkårene for og den faktiske utøvelsen av akademisk ytringsfrihet har blitt aktualisert i flere nordiske land de siste årene. Dette ble satt på dagsordenen da de nordiske utdannings- og forskningsministrene møttes i Trondheim i mai. Det ble gitt eksempler på hvordan tillit og

rammene for akademisk ytringsfrihet diskuteres, herunder akademisk selvsensur innenfor temaer som for eksempel innvandring, integrering og kjønnsforskning.

I september 2022 ble konferansen *Ytringsfrihet – rom for alle?* arrangert av HL-senteret og Rafto-stiftelsen, og her tok man opp hvordan dagens ytringsklima oppleves for ulike mennesker, og særlig hvilke muligheter og begrensninger som finnes for unge stemmer.

Utdanningens rolle i å motvirke sosial ulikhet

De nordiske landene har gode utdannings-systemer, høy grad av sysselsetting og høyt utdanningsnivå. Selv om det er ulikheter, deler de nordiske landene en tilnærming om at utdanning skal være tilgjengelig for alle. Utdanning av høy kvalitet er et gode i seg selv, og skal bidra til å gi like muligheter. Alle har rett til gratis skoletilbud, og alle barn og elever som har behov for det, skal få et tilrettelagt pedagogisk tilbud.

Det er viktig å utjevne sosiale forskjeller i befolkningen. Da spiller barnehage og skole en viktig rolle. Målet med utdanningspolitikken er at alle barn, uavhengig av bakgrunn og forutsetninger, kan bli kvalifisert til videre studier eller arbeidslivet som venter. For å forhindre reproduksjon av sosiale forskjeller er det viktig å få enda flere til å fullføre videregående utdanning gjennom å ta et fag- eller svennebrev, og å få flere til å fullføre høyere utdanning.

Barnehagen og skolen er viktige arenaer i arbeidet mot sosial ulikhet. De skal bidra til sosial utjevning ved å være inkluderende og bidra til å gi alle barn og unge like muligheter, uavhengig av bosted og sosial, kulturell og språklig bakgrunn, funksjonsnivå og kjønn. Tidlig innsats og forebyggende arbeid er sentralt for alle de nordiske landene. Et pedagogisk tilbud av god kvalitet i barnehage- og skoleårene er avgjørende for å gi barn og unge trygge rammer for utvikling og læring samt gode muligheter for livsmestring.

Barnehagen har vokst til å bli den viktigste arenaen før skolealder der barn kan samhandle på tvers av sosiale lag og kulturer. Barnehagen har stor betydning for å gi alle barn en god barndom og et godt grunnlag for å klare seg på skolen og i samfunnet for øvrig. Den nordiske barnehagemodellen er internasjonalt anerkjent for sin helhetlige tilnærming til omsorg, lek og læring. Det er høy barnehagedeltakelse i hele Norden, også for de yngste barna.

Utdanningens rolle i sosial utjevning ble også diskutert under det nordiske ministermøtet i

Boks 2.14 Blir alt bra? Pandemiens effekter på barn og unge

Forskerne er allerede godt i gang med å undersøke ulike måter pandemien har påvirket barn og unges liv. Samtidig er det fortsatt mye vi ikke vet, og et stort behov for å følge med på den langsiktige utviklingen. Et nordisk perspektiv på forskningen gir mulighet til å sammenligne land som har viktige likheter så vel som interessante forskjeller når det gjelder samfunnsorganisering og håndtering av pandemien. En konferanse om temaet ble arrangert under det norske formannskapet i Nordisk ministerråd på DOGA i Oslo i november 2022, og må ses i sammenheng med Nord-Forsk sin nye utlysning på samme tema.

Trondheim i mai. Arbeidet følges opp blant annet ved at en ny arbeidsgruppe skal se på de samfunnsøkonomiske sidene ved å investere tidlig i barnehage og grunnskole. Selv om de nordiske landene har jobbet med tematikken hver for seg og samlet over flere år, er det en kompleks problemstilling som ministrene understreket at det er behov for å diskutere mer – også med andre sektorer.

Utdanningens rolle i å motvirke sosial ulikhet har fått ytterligere aktualitet i 2022. Alle nordiske land har det siste året mottatt mange fordrevne barn og unge fra Ukraina. I forkant av ministermøtet i Trondheim ble det avholdt et eget møte for å diskutere erfaringer og nasjonale tiltak knyttet til opplæring for nyankomne barn og unge fra Ukraina.

Framtidig kompetansebehov

De nordiske statsministrene møttes i Helsingfors i november 2022 i forbindelse med Nordisk råds sesjon. For å nå målene under Visjon 2030 om et grønt, konkurransedyktig og sosialt bærekraftig Norden, var statsministrene enige om at det er et behov for ytterligere å styrke og legge til rette for å bygge verdikjeder for grønne næringer, skape grønne arbeidsplasser og ta en ledende rolle i Europa på dette området.

Høsten 2022 ble det under norsk formannskap arrangert et møte for den administrative toppledelsen i de nordiske kunnskapsdepartementene. Også her ble framtidens arbeidsliv og samfunnets kompetansebehov et sentralt tema. Arbeidsmarkedet er i stadig endring, noe som medfører nye krav til kompetanse for å sikre at de nordiske landene har den arbeidskraften som trengs. Det er store udekkede arbeidskrafts- og kompetansebehov i arbeidslivet, og det er grunn til å tro at utfordringen vil bli enda større framover. Demografiske endringer i befolkningen fører til at det blir flere eldre og færre mennesker i yrkesaktiv alder. Det nordiske samarbeidet må legge vekt på livslang læring, der målet er å tette gapet mellom tilbud og etterspørsel etter kompetent arbeidskraft, blant annet gjennom å gjøre det enklere for folk å få tilgang til fleksibel og desentralisert utdanning og bidra til at den enkelte får utvikle sine ferdigheter og sin kompetanse. Utdanningene, studentene og arbeidslivet må spille på lag, slik at arbeidslivet og den enkelte får tilgang på nødvendig kompetanse. De nordiske landene står overfor flere like utfordringer når det gjelder mangelen på fagarbeidere i fremtiden. Det blir derfor viktig å samarbeide om utvikling av fag- og yrkesopplæring.

Boks 2.15 Forslag til økt bruk av simulering i sykepleierutdanning

Det er stort behov for flere sykepleiere, både på kort og lang sikt, i de nordiske landene, og nyutdannede sykepleiere må også ha ny kunnskap som sikrer pasientenes og tjenestenes behov for kompetanse. Kapasiteten i sykepleierutdanningen er imidlertid begrenset. Det er derfor et stort behov for å ta i bruk læringsmetoder som sikrer at læringsutbytte oppnås på en hensiktsmessig måte. Pandemien viste også med stor tydelighet hvor viktig det er med tilstrekkelig utdanningskapasitet og akselerert bruk av digi-

tale og innovative undervisningsmetoder, noe som sikrer kvaliteten i utdanningen.

Under norsk formannskap ble det satt fokus på muligheten for økt bruk av simulering innenfor sykepleierutdanningen. Formålet er å skape en felles forståelse for hvordan EUs yrkeskvalifikasjonsdirektiv potensielt kan justeres innen dagens regelverk for økt bruk av simulering i sykepleierutdanningen på sikt. De nordiske landene ble enige om å fortsette dette arbeidet inn mot EU/EØS-landene.

Boks 2.16 DigiNorden

Høsten 2022 arrangerte Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse (HK-dir) en konferanse om digital kompetanse for den nordiske befolkningen. Digitalisering og automatisering av en rekke tjenester og prosesser er allerede i full gang. For at Norden som region skal kunne hente ut gevinstene av digitaliseringen og unngå uønskede virkninger, trenger vi alle den nødvendige kompetansen for å ta i bruk de digitale løsningene på jobb og privat, navigere i informasjonssamfunnet og finne nye, gode løsninger.

Det finnes et godt faktagrunnlag for å si noe om hva behovene er på kort sikt. Teknologisk utvikling, endringer i etterspørselen etter varer og tjenester, endring i barnefødsler og studentenes utdanningsvalg har stor betydning. Små endringer i disse størrelsene vil gi store utslag over tid. Nye og større trender, som konsekvenser av teknologisk utvikling og grønn og digital omstilling, påvirker også kompetansebehovene, men er samtidig så store at de er vanskelige både å måle og se effekter av.

2.2.8 Digitalisering

Et sentralt grunnlag for samarbeidet om digitalisering i Norden er den felles erklæringen som de nordiske og baltiske ministrene vedtok i Oslo i 2017, og handlingsplanen Digital North 2.0¹⁵ fra 2020.

Under Ministerrådet for digitalisering er det etablert prosjekter blant annet innenfor følgende:

- Digital mobilitet og integrasjon. Denne satsingen omfatter blant annet prosjektet Cross Border Digital Services (CBDS), som ledes av det norske Digitaliseringsdirektoratet.
- Digital innovasjon, med blant annet prosjekter knyttet til innovative offentlige anskaffelser, kunstig intelligens og data samt utrulling av 5G.
- Digital ansvarlighet. Temaet omfatter blant annet digital inkludering og kompetanse og digital sikkerhet. Innenfor digital inkludering har Nordregio fått et særlig ansvar for å følge utviklingen og dele beste praksis.

¹⁵ <https://www.norden.org/en/declaration/ministerial-declaration-digital-north-20>

**Boks 2.17 Nordisk-baltisk eID
– NOBID**

Det nordisk-baltiske eID-prosjektet NOBID ble etablert i 2018 med finansiering fra Nordisk ministerråd. Prosjektet er en felles arena for innovasjoner som skal gi brukere fra andre land tilgang til nasjonale digitale tjenester.

I 2022 ble et konsortium ledet av NOBID valgt ut til å gjennomføre en storskalapilot av EUs kommende digitale lommebok. Lommeboken skal være en app som skal gjøre det mulig å identifisere seg, lagre og dele digitale bevis på tvers av landegrensene i EØS-området. Førerkort, helseattest, vitnemål eller pass – dette er eksempler på digitale bevis som kan legges inn i lommebok-appen.

Den grenseovergripende piloten skal gjennomføres med ekte brukere i flere land, og går over to år. Prosjektet har sikret opp mot 200 millioner norske kroner i finansiering fra EUs program for et digitalt Europa, DIGITAL.

Under norsk formannskap har man i 2022 primært jobbet med å videreføre prosjekter innenfor disse områdene, med ønske om å ferdigstille konkrete og praktiske løsninger for de nordisk-baltiske landene. Dette gjelder for eksempel utvikling av verktøy for å overvåke 5G-utrulling, og etablering av grensekryssende tjenester for områder som utdanning, arbeid og bedriftsetablering.

EU innfører for tiden en rekke regelverksendringer som berører data og digitalisering, og som påvirker de nordiske og baltiske landene. I regi av Ministerrådet for digitalisering er det derfor etablert et nettverk som skal utveksle erfaringer og beste praksis rundt innføring av EU-regelverk på digitaliseringsområdet. Nettverket ledes av det norske Digitaliseringsdirektoratet.

Digitalisering og bærekraft er to temaer som ofte nevnes i samme åndedrag. Gjennom konferansen «Digital North – A digital and sustainable Nordic-Baltic region»¹⁶ ønsket det norske formannskapet å sette søkelys på hvordan digitalisering og teknologi kan bidra til bærekraft innenfor

¹⁶ <https://www.regjeringen.no/no/tema/statlig-forvaltning/moter-kurs-og-seminarer/digital-north-a-digital-and-sustainable-nordic-baltic-region/id2921534/>

en rekke områder, som hav, matproduksjon og smarte byer.

Da de nordisk-baltiske ministrene for digitalisering møttes i Oslo under norsk formannskap, var digital sikkerhet for første gang hovedtema. Nettopp fordi den nordisk-baltiske regionen er «best i klassen» på digitalisering i offentlig sektor, blir landene ekstra sårbare for digitale angrep. I Norge og i resten av Norden er oppslutningen om offentlige digitale tjenester stor. Robuste og sikre digitale tjenester som ivaretar personvernet, er avgjørende for å opprettholde tilliten til offentlige digitale tjenester. Derfor ble de nordiske og baltiske digitaliseringsministrene enige om å utvide samarbeidet til å også omfatte digital sikkerhet, særlig i offentlige digitale tjenester.¹⁷

2.2.9 Justissektoren

Det er et nært justissamarbeid mellom de nordiske landene. Gjennom Embetsmannskomiteen for justissaker (EK-JUST) utveksles erfaringer fra og løsninger på ulike problemstillinger. Komitémøtene er en god anledning til å drøfte aktuelle spørsmål fra justissektoren, særlig når det gjelder nasjonalt og internasjonalt regelverksarbeid. Erfaringene fra møtene viser at man ofte står overfor de samme utfordringene og at informasjons- og erfaringsutveksling er svært nyttig.

Samarbeidet i justissektoren fokuserer på tre strategiske innsatsområder: Sikring av rettsikkerheten, nordisk rettsenhet og nytte, og forebygging av kriminalitet. Gjennom disse innsatsområdene bidrar justissektoren til oppnåelse av strategiske prioriteringer som inngår i Visjon 2030. Justissektorens arbeid for å fremme nordisk rettsenhet bidrar til å opprettholde fri bevegelighet og motvirke grensehindre, noe som er viktig for Nordens konkurransevne. Arbeidet for rettsikkerhet og med kriminalitetsforebygging bidrar til å nå målet om et sosialt bærekraftig Norden.

Under norsk formannskap i 2022 ble det årlige justisministermøtet (MR-JUST) avholdt på Finnskogen i juni. Etter finsk initiativ besluttet justisministrene å etablere en nordisk arbeidsgruppe mot *menneskehandel*, bestående av de nordiske landenes koordinatorene på feltet. Gruppen skal initiere og støtte felles nordiske tiltak mot menneskehandel, både innenfor prostitusjonsvirksomhet og i ulike arbeidsforhold. Dette for-

utsetter en kontinuerlig informasjonsutveksling mellom landene. Under norsk formannskap avholdt Justis- og beredskapsdepartementet høsten 2022 et innledende møte i Oslo med nordiske partnere. Koordineringsstrukturen i landene ble presentert, og det ble planlagt ulike tiltak som skal gjennomføres under det islandske formannskapet i 2023.

Justisministrene diskuterte også kampen mot *cyberkriminalitet* og vedtok å undersøke muligheten for å koordinere landenes samarbeid med tjenesteleverandører i kampen mot cyberkriminalitet. Det er siden vedtatt et mandat for en midlertidig nordisk arbeidsgruppe som skal se på spørsmålet.

Andre temaer som ble løftet fram og diskutert på justisministermøtet, er *gjengkriminalitet* og *seksuallovbrudd*. Flere nordiske land jobber med å håndtere gjengkriminalitet mer effektivt. Når det gjelder seksuallovbrudd, har alle land enten gjennomført eller er i ferd med å utrede et samtykkebasert straffebud mot voldtekt. På møtet orienterte landene om sine prosesser og utvekslet erfaringer fra arbeidet med økt strafferettslig vern av den seksuelle selvbestemmelsesretten.

Justisministrene besluttet også å forlenge det gjeldende samarbeidsprogrammet for justissektoren til 2024, samt at programmet skulle oppdateres med informasjon om hvordan sektorens arbeid bidrar til å oppfylle Visjon 2030 og den tilhørende handlingsplanen.

Under norsk formannskap planla og gjennomførte Justis- og beredskapsdepartementet nordiske seminarer og prosjekter. Det ble avholdt et nordisk seminar om gjennomføring av EØS/EU-rett i nasjonal rett og et seminar om økonomisk kriminalitet i lys av våre digitaliserte samfunn. På sistnevnte seminar deltok representanter fra de ulike landene, samt norske og internasjonale foredragsholdere, fra offentlig og privat sektor. Et sentralt tema var bekjempelse og forebygging av økonomisk kriminalitet i en tid der teknologi og nye digitale verktøy øker mulighetene til å begå slik kriminalitet. Fra de nordiske landene var det deltagelse både på beslutningsnivå og operativt nivå. De nordiske landene opplever i stor grad de samme utfordringene på disse områdene, og man ønsker å fortsette dialogen i egnede fora, særlig med det formål å utveksle informasjon og kunnskap. I 2023 er det for øvrig planlagt både en utredning og et seminar om nordiske datalagingsregler, en kartlegging og et seminar om risikovurdering og reintegrering av radikaliserede i Norden, samt ytterligere et seminar om gjennomføring av EU/EØS-rett.

¹⁷ Common Statement on the importance of cooperation on digital security: <https://www.norden.org/en/declaration/common-statement-importance-cooperation-digital-security-nordic-baltic-region>

2.2.10 Sosial- og helsepolitikk

Ministerrådet for sosial- og helsepolitikk (MR-S) koordinerer det nordiske samarbeidet innenfor helse og velferd. Både Arbeids- og inkluderingsdepartementet og Helse- og omsorgsdepartementet deltar fra Norges side. Ministerrådet arbeider for at landene skal oppnå nordisk merverdi ved at utvalgte oppgaver belyses og løses på nordisk nivå. Dette øker nordisk kompetanse og konkurransekraft. Sektoren er engasjert i en rekke satsninger, særlig knyttet til prioriteringen om et sosialt bærekraftig Norden med god, likestilt og sikker helse og velferd for alle. I økende grad blir sektorens arbeid også satt inn i et europeisk og globalt perspektiv.

Under formannskapet har Norge løftet fram følgende satsinger: 1) helseberedskap, 2) deling av helsedata, 3) kunnskapsutvikling etter pandemien, 4) legemidler til barn, 5) kunnskaps-sammenstilling om utsatte unge og inkludering i skole, arbeid og samfunn, og 6) videre oppfølging av Årnason-rapporten *Viden som virker i praksis – styrket samarbeid på sosialområdet*.

Helseberedskap

De nordiske landene har en lang tradisjon for regional og bilateral bistand ved alvorlig sykdom, ulykker og store hendelser. Samarbeidet bygger på Nordisk helseberedskapsavtale¹⁸ av 2002 og Nordisk redningsavtale. Koronapandemien og krigen i Ukraina har understreket at internasjonalt samarbeid om helseberedskap er helt nødvendig. Under MR-S i mars 2022 undertegnet ministrene en erklæring om å styrke samarbeidet om helseberedskap og motstandsdyktighet i krisesituasjoner i Norden og i resten av Europa. Erklæringen innebærer blant annet å utvikle en felles nordisk mekanisme for å utveksle situasjonsforståelse, kartlegge regelverk som skaper hindringer ved akutt-medisinsk bistand over grensene, og utvikle en infrastruktur for deling av helsedata.

Styrket europeisk samarbeid er en forutsetning for en sterk norsk og nordisk helseberedskap. Norge arbeider derfor for å delta i EUs styrkede helseberedskapssamarbeid på mest mulig like vilkår som medlemsstatene. Dette er i tråd med klare anbefalinger fra vår nasjonale koronakommisjon, som har gransket regjeringens pandemihåndtering. Norden ønsker å bidra til

gode felleseuropeiske løsninger. Nordisk helseberedskapssamarbeid er unikt i europeisk sammenheng. Nordisk helseberedskapsavtale og det nordiske brannskadesamarbeidet kan være en god inspirasjon for regionalt EU-samarbeid i andre deler av Europa.

Deling av helsedata

Deling av helsedata er viktig for de nordiske landene. Under Visjon 2030 er det satt i gang en tverrsektoriell satsing, Nordic Commons¹⁹. Satsingen ledes av Finland og Norge, med NordForsk som sekretariat. Målet er å bidra til at nordiske aktører innenfor forskning og innovasjon får enklere og sikker tilgang til nordiske helsedata, og slik legge til rette for næringsutvikling og for at innbyggerne i de nordiske landene i framtiden får enda bedre helsetjenester.

På nordisk nivå kan Nordic Commons bidra til utveksling av data på tvers av nordiske land. Dette samarbeidet er også nært knyttet til det arbeidet som nå skjer i regi av EUs rammeverk European Health Data Space.

Kunnskapsutvikling om senfølger av covid-19

Norge har tatt initiativ til et nordisk samarbeid om kunnskapsutvikling knyttet til senfølger av covid-19 som løper fra 2022 til 2024. Bakgrunnen er en felles nordisk problemstilling om hvordan man skal behandle covid-19-smittede som opplever langvarige symptomer. Initiativet skal løse to problemer: 1) nye kunnskapsbehov avdekket av pandemien, og 2) nedgang i kliniske studier i de nordiske landene. Det skal blant annet legges vekt på enighet om definisjonen av lang covid, beste praksis for behandling av pasienter med senfølger av covid-19, utarbeidelse av kliniske retningslinjer og etablering av nettverk og samarbeid. Det er ønskelig å koble prosjektet til Nordic Commons ved at data kan gjøres tilgjengelige og være utgangspunkt for analyser og ulike studier. Med godt utbygde helsedata og en etablert struktur for samarbeid om kliniske studier med Nordic Trial Alliance²⁰ har Norden et fortrinn internasjonalt når det gjelder nye former for kliniske studier.

¹⁸ <https://lovdata.no/dokument/TRAKTAT/traktat/2002-06-14-1>

¹⁹ <https://www.nordforsk.org/nordic-commons>

²⁰ <https://www.nordictrialalliance.org/>

Boks 2.18 NordForsk

NordForsk er en institusjon underlagt Nordisk ministerråd som finansierer og tilrettelegger for nordisk samarbeid om forskning og forskningsinfrastruktur. Målet er å øke kvaliteten, påvirkningskraften og effektiviteten til nordisk forskningssamarbeid for å fremme Norden som verdensledende innenfor forskning og innovasjon. NordForsk er den eneste nordiske institusjonen med eget styre, der representanter fra nasjonale forskningsråd er medlemmer. Dette sikrer blant annet at støtte gis til prosjekter som er basert på landenes forskningspolitikk og svarer til nasjonale behov. Nordisk program om bioøkonomi, nordisk program for innovasjon og forskning for grønn vekst, program for bærekraftig stedsutvikling og smarte byer, nordisk konsortium for CO₂-konvertering og program for digitalisering i offentlig sektor er eksempler på eksisterende forskningsprogrammer som er relevante for sektorenes arbeid. NordForsk har kontor i Oslo.

Legemidler til barn

Norge har tatt initiativ til et nordisk samarbeid med mål om å få tilgang til og beholde flere markedsførte legemidler til barn i Norden. Mange legemidler som barn trenger, i og utenfor sykehus, markedsføres ikke i alle nordiske land. Særlig gjelder dette produkter som er spesielt egnet for de minste barna, som legemidler med lav styrke, miksturer og andre legemiddelformer tilpasset barn. En hovedårsak til at legemidler til barn ikke markedsføres eller trekkes fra markedet, er at markedet i det enkelte nordiske land er begrenset. Det nordiske markedet er større og mer attraktivt for produsentene enn markedet i hvert av landene alene.

Inkludering av utsatte unge

Inkludering av utsatte unge i arbeid, utdanning og samfunnsliv er særlig høyt prioritert i de nordiske landene. Til tross for en rekke innsatser over mange år står altfor mange utenfor utdanning og arbeid. På oppdrag fra Nordisk ministerråd utarbeidet OsloMet i samarbeid med andre nordiske

forskere, en nordisk kunnskapssammenstilling om inkludering av unge i skole, arbeid og samfunn. Sammenstillingen ser på hva nordisk forskning kan fortelle om virkningsfulle metoder og tiltak for å gi helhetlig støtte til utsatte unge. Litteraturgjennomgangen viser mange felles utfordringer i de nordiske landene, men også kontekstuelle forskjeller. Arbeidsinkludering står sentralt i litteraturen fra Norge, Sverige, Danmark og Finland, mens for eksempel litteraturen fra Grønland er mer opptatt av å inkludere utsatte unge i samfunnet. Videre viser rapporten at gruppen utsatte unge er en svært heterogen gruppe, både innad i det enkelte land og mellom de respektive landene. En utfordring på tvers av landene synes å være hvordan man skal gi et godt nok tilbud til en slik heterogen gruppe. Funn fra kunnskapssammenstillingen ble diskutert på et digitalt nordisk seminar om inkludering av utsatte unge i regi av arbeidslivssektoren og sosial- og helsesektoren høsten 2022. Se også omtale under kap. 2.2.6 om en nordisk konferanse om inkludering av utsatte grupper på arbeidsmarkedet høsten 2022, som ble arrangert av arbeidslivssektoren i samarbeid med helsesektoren.

Videre oppfølging av Árnason-rapporten

Rapporten *Viden som virker i praksis* fra 2018, utarbeidet av Árni Páll Árnason, løfter fram en rekke utfordringer og forslag til tiltak på ulike sosial- og helsepolitiske områder i Norden. Norge har under sitt formannskap fortsatt arbeidet med å følge opp de forslagene og tiltakene som presenteres i rapporten.

Funksjonshinder

Det nordiske samarbeidet om funksjonshinder er tverrsektorielt, og et felles mål er like rettigheter til deltakelse. I 2022 lanserte Nordisk ministerråd et nytt program: «Nordisk program for samarbeid om funksjonshinderspørsmål for årene 2023–2027» med satsingsområdene menneskerettigheter, deltakelse og fri bevegelighet. I 2022 har formannskapet gjennomført et ekspertseminar om gjennomføring av konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD) og en nordisk konferanse om bærekraft og universell utforming. På statspartsmøtet for CRPD i juni 2022 ble det arrangert et nordisk sidearrangement kalt «Indigenous persons with disabilities – Challenges and opportunities posed by environmental change».

Andre aktiviteter

Det har blitt avholdt et toppmøte for fysisk aktivitet. De nordiske landene har også hatt tett kontakt om spørsmål om trygdekoordinering, blant annet i den nordiske sosialforsikringsgruppen.

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) deltar i en nordisk ekspertgruppe initiert av Nordens Velferdssenter, som leder et fireårig nordisk samarbeidsprosjekt om barns og unges rett til og muligheter for deltakelse og innflytelse under koronakrisen.

I samarbeid med Nordens Velferdssenter i Stockholm arrangerte Bufdir en ungdomskonferanse om barne- og ungdomsmedvirkning og deltakelse i Norden under kriser. Ungdomskonferansen ble holdt i Oslo. De unges anbefalinger på konferansen blir samlet og publisert i en rapport tidlig i 2023 og vil inngå i en anbefaling til Nordisk ministerråd om hvordan man best sikrer barns og unges deltakelse og medvirkning i kriser i de nordiske landene framover.

Det er etablert nordisk samarbeid innen flere levevaneområder som har betydning for helse: tobakk, alkohol og andre rusmidler, kosthold og fysisk aktivitet, i tillegg til annet folkehelsearbeid og utjevning av sosial ulikhet. Med støtte fra Nordisk ministerråd ble det høsten 2023 arrangert en nordisk konferanse om rusmiddelforebygging i Oslo. Nordisk Velferdssenter oppsummerte konferansen i en egen rapport som er publisert på deres nettsider og formidlet til deltakere.

2.2.11 Likestilling og LHBT+

Høy sysselsetting blant kvinner og menn har gitt sterk økonomisk vekst i Norden. I dag regnes Norden som den mest likestilte regionen i verden. Likevel har vi flere eksempler på at likestilling ikke kan tas for gitt. Derfor jobber Ministerrådet for likestilling og LGBTI (MR-JÄM) for å forsvare framgangen på likestillingsfeltet og for å bidra til å løse de utfordringene som gjenstår.

På kjønnslikestillingsfeltet jobbes det innenfor fire strategiske innsatsområder fram til 2025: framtidens arbeidsliv og vekst, velferd, helse og livskvalitet, makt og innflytelse, og menn og maskuliniteter. Etter at arbeidet med LHBT+-personers likestilling offisielt ble forankret i Nordisk ministerråd i 2020, har likestillingsministrene også fokusert på tre innsatsområder for å sikre like rettigheter, behandling av og muligheter for LHBT+-personer: frihet og åpenhet, livskvalitet og levekår og nettverk og sivilt samfunn. Under norsk formannskap har Ministerrådet igangsatt

en undersøkelse om eldre LHBT+-personers livskvalitet og hvordan de møtes av helse- og omsorgsapparatet.

Det nordiske samfunnet utvikler seg i takt med endringer i demografi, teknologi, digitalisering og det grønne skiftet. Det kjønnsdelte arbeidsmarkedet er stadig en utfordring i de nordiske landene. Derfor fortsetter det nordiske samarbeidet om likestilling i arbeidslivet. I 2022 organiserte MR-JÄM, sammen med ministerrådene for arbeid, og utdanning og forskning, en nordisk konferanse om virkemidler for å sikre bedre kjønnsrepresentasjon og mangfold i framtidens utdanningsløp og arbeidsliv. I 2023 forventes resultatene etter prosjektet *Laks og likestilling: Et nordisk prosjekt om likestillingsutfordringer i fiskeri- og havbruksnæringen*, som MR-JÄM har satt i gang sammen med fiskerisektoren i Nordisk ministerråd. Samtidig vil resultatene etter den tverrfaglige forskningssatsingen om seksuell trakassering i arbeidslivet bidra til viktig tilfang av kunnskap i 2023.

Gjennom de senere årene har de nordiske likestillingsministrene styrket sitt internasjonale engasjement. Flere steder i verden opplever kvinner, jenter og LHBT+-personer at deres rettigheter og muligheter for demokratisk deltakelse innskrenkes og motarbeides. I september 2022 vedtok likestillingsministrene derfor å imøtegå motstanden gjennom et nordisk veikart²¹ for å fremme kjønnslikestilling, kvinners og jenters rettigheter og LHBT+-personers like rettigheter. Veikartet legger rammene for økt koordinering mellom de nordiske landene for å forbygge tilbakeslag på likestillingsfeltet.

Likestilling og bærekraft henger tett sammen, og utgjør viktige byggesteiner når samfunnet skal gjennom en rettferdig omstilling. I rapporten *How climate policies impact gender and vice versa in the Nordic countries*²² pekes det på at kjønnsperspektivet i stor grad har vært oversett i klimapolitikken i Norden. For å sikre en grønn omstilling som utnytter potensialet i alle deler av befolkningen og motvirker større kløfter mellom kvinner og menn, har Nordisk ministerråd forpliktet seg til å løfte koblingen mellom klima og likestilling. En egen erklæring²³ ble utarbeidet etter et nordisk rundebord i januar 2022

²¹ <https://www.norden.org/en/declaration/pushing-back-push-back-nordic-roadmap-advancing-gender-equality-womens-and-girls-rights>

²² <https://www.norden.org/en/publication/how-climate-policies-impact-gender-and-vice-versa-nordic-countries>

²³ <https://pub.norden.org/us2022-424/us2022-424.pdf>

og en ministerdebatt under FNs kvinnekommisjon (CSW67) i mars samme år. I november møttes UN Women, den nordiske og den afrikanske regionen til en offisiell panelsamtale under klimatoppmøtet (COP27). Framover jobbes det for økt oppmerksomhet, kunnskapsutvikling og erfaringsutveksling om temaet.

2.2.12 Kultur

Kulturen og mediene spiller en avgjørende rolle i det nordiske samarbeidet. Det kulturelle samarbeidet i Norden var utgangspunktet for etableringen av Nordisk ministerråd i 1971. Kultur og språk binder innbyggerne i Norden sammen på tvers av grensene. Mange får sin første kontakt med nabolandene gjennom bøker, tv-serier og musikk.

Det kulturelle samarbeidet fungerer som en sentral drivkraft for den grønne omstillingen i samfunnsutviklingen, gjennom dialoger og konkrete løsninger, og for å sikre gode levekår for nåværende og kommende generasjoner. Kunst, kultur og medier skaper arenaer for allmennheten, setter dagsorden og bidrar til å håndtere samfunnsmessige utfordringer.

De åpne, inkluderende og likestilte samfunnene i de nordiske landene bidrar til et rikt, nyskapende og mangeartet kulturliv. Den kunstneriske friheten, ytringsfriheten og mediefriheten er viktig for Norden og utgjør grunnlaget for et demokratisk samfunn. Ministerrådet for kultur (MR-K) arbeider for å styrke fellesskap, utvikling og samarbeid blant kulturaktører i Norden. Dette er en viktig del av oppfølgingen av Visjon 2030, og kultursektoren, som utdanningssektoren, prioriteres derfor høyt også etter omlegging av Nordisk ministerråds budsjett i 2020.

Gjennom fem prioriteringer – nordisk språksamarbeid, urfolkskultur, fellesnordiske profileringer i Canada, nordisk kultursamarbeid etter pandemien og ytringsfrihet og mangfold – har det norske formannskapet lagt vekt på å styrke og videreutvikle det nordiske samarbeidet på kulturområdet i 2022.

Styrking av nordisk kunst og kultur

Innsatsen på kulturfeltet er operasjonalisert i samarbeidsprogrammet for kultur i form av et bredt spekter av initiativer, tiltak og aktiviteter. Det blir blant annet bevilget midler til fond og programmer, drift av nordiske institusjoner, innhenting av kunnskapsgrunnlag for politikktutvikling på kultur- og mediefeltet, og til samiske organisasjoner.

Boks 2.19 Nordisk oversettelsesstøtte

Formålet med Nordisk oversettelsesstøtte er å bidra til å øke kjennskapet til nordisk litteratur i de nordiske landene og å øke tilgangen til nordisk litteratur på de nasjonale språkene. Det gir et viktig grunnlag for å utveksle forfattere mellom de nordiske landene i forbindelse med utgivelsesarrangementer, opplesningsarrangementer (for eksempel presentasjon av bøkene nominert til Nordisk råds litteraturpris) og festivalarrangementer. Ordningen medvirker til økt kunstnerisk, nordisk mobilitet på litteraturens område og til at bøkene når ut til leserne.

NordLit-nettverkets fokus er å styrke det langsiktige arbeidet med å sikre gode oversettelser mellom de nordiske språkene, og arbeidet har resultert i økt etterspørsel etter tilskudd til oversettelse. For eksempel ble hele 87 oversettelser fra norsk til andre nordiske språk støttet med midler fra Nordisk ministerråd i 2022, og dermed kan for eksempel færøyske lesere glede seg til å lese Ingeborg Arvolas roman *Kniven i ilden*, og Nora Dåsnes' tegneserie for barn *La skogen leve!* når ut til svenske lesere.

Det er også en egen avsetning til aktuelle strategiske initiativer.

Søkbare midler er med på å sikre en infrastruktur for kulturelle og kunstneriske ytringer på nordisk nivå og er viktige for det nordiske samarbeidet. En stor del av avsetningen til kultur på Nordisk ministerråds budsjett blir derfor videreført til prosjekter gjennom fond og programmer med ulike formål. Fondene og programmene når langt ut i det nordiske, nordisk-baltiske og internasjonale kulturlivet, til enkeltkunstnere, ideelle og offentlige kulturorganisasjoner og et allment publikum. På filmfeltet støtter Nordisk Film & TV Fond produksjon av nordiske filmer og tv-serier. På kulturområdet bevilges det prosjektmidler blant annet gjennom Kunst- og kulturprogrammet, Nordisk-baltisk mobilitetsstøtte, Nordisk oversettelsesstøtte og Volt – kultur- og språkprogram for barn og unge. Ordningene på kulturfeltet bidrar til utvikling, produksjon, formidling og tilgjengeliggjøring av kunst og kultur for et bredt publikum, opprettelse av nettverk, økt

mobilitet og kompetanseutvikling, og generell styrking av kultursamarbeidet. Også gjennom Nordisk kulturfond, som finansieres over Nordisk ministerråds budsjett, blir det gitt støtte til et betydelig antall prosjekter hvert år.

Over Nordisk ministerråds budsjett blir det avsatt driftsmidler til fem nordiske kulturinstitusjoner: Nordens hus i Reykjavik, Nordens hus på Færøyene, Nordens institutt på Grønland, Nordens institutt på Åland og Nordisk kulturkontakt i Helsingfors. Disse institusjonene er sentrale i Ministerrådets arbeid med å fremme bærekraft, likestilling og inkludering i tillegg til kultur. De er bindeledd mellom lokalsamfunnet og det øvrige Norden, og er også sentrale arenaer for nordiske og internasjonale arrangementer. Institusjonene forvalter også støtteprogrammer og er sekretariat for Nordisk råds kulturpriser.

Kultur i det grønne skiftet: Bærekraftige kulturopplevelser

Kulturministrene vedtok i 2021 en erklæring om kunst og kultur som drivere av bærekraftig utvikling. Kunst og kultur er med på å håndtere globale utfordringer, for eksempel klimakrisen. Erklæringen betoner at et grønt kunst- og kulturliv er viktig, både for nåtiden og framtiden. De nordiske sivilsamfunnene er aktive bidragsytere i den nordiske kultursektorens støtte til den grønne omstillingen.

Nordisk ministerråds fem kulturinstitusjoner bidrar til å fremme forståelse for og kunnskap om kunsten og kulturens rolle som forutsetning for bærekraftig utvikling. I dette ligger blant annet å initiere og formidle gode eksempler og inspirere til bærekraftig kulturproduksjon, -distribusjon og -forbruk.

Prosjektet *Bærekraftige kulturopplevelser i Norden*, som i 2022 ble ledet av Nordens hus på Færøyene, skal bidra til erfaringsutveksling, dialog og utvikling av verktøy for å fremme grønne kulturopplevelser og kulturbaserte reiser. Formålet med prosjektet er å gjøre det lettere for forbrukere i Norden å velge bærekraftige kulturopplevelser. Prosjektet setter søkelys på kreative bransjer som forbilder for grønn produksjon og grønt forbruk. Sentralt i arbeidet er utvikling av et *Grønt veikart for kulturlivet i Norden*, basert på gode eksempler, erfaringer, forslag til tiltak og kunnskap fra kultursektoren. Kultursektorens avtrykk er stort når det gjelder innkjøp, matsvinn, avfall, transport og energi. Veikartet skal fremme informasjon og endringsvilje og omsette kunnskap til praksis.

Delprosjektet *BærekraftsLAB* er et viktig initiativ innenfor rammen av *Bærekraftige kulturopplevelser*. *BærekraftsLAB* skal stimulere til å styrke samspeillet mellom skole og kultursektor for å fremme utviklingen av et grønt kulturliv for nåværende og kommende generasjoner. Skole og utdanning spiller en viktig rolle, og kunst og kultur for, med og av barn og unge har også potensial til å bidra til det grønne skiftet. Ved å samle klimaengasjerte kunstnere, produsenter, klimaforskere, skoleforskere, lærere, barn og unge vil *BærekraftsLAB* bidra til å undersøke mulighetene for en tettere kobling mellom skole- og kultursektoren i bærekraftsspørsmål.

Gjennom *Bærekraftige kulturopplevelser* er det også tatt initiativ til en studie der kjønnsdelt informasjon om kulturforbruk sammenholdes med klimaavtrykk fra ulike kulturopplevelser som musikkfestivaler, museums- eller kinobesøk, lesing og tv-seing.

Under det norske formannskapet ble *Bærekraftige kulturopplevelser* ytterligere utvidet med et delprosjekt knyttet til klimakompensasjon for kulturprosjekter.

I tillegg til *Bærekraftige kulturopplevelser* bidrar kultursektoren inn i det grønne skiftet med flere andre initiativer, blant annet et prosjekt innenfor bærekraftig arkitektur og materialvalg som inngår i et større europeisk prosjekt om sirkulær økonomi i byggebransjen. Storsatsingen *Nordic Bridges* hadde også flere aktuelle initiativer for grønn omstilling.

Språkfelleskap

I Ministerrådet for utdanning (MR-U) har utdanningsministrene et overordnet ansvar for det nordiske språksamarbeidet. Kulturministrene på sin side disponerer flere virkemidler for å fremme nordiske språk, blant annet midler til film, musikk og litteratur, samt til møter mellom nordiske aktører.

Deklarasjonen om nordisk språkpolitikk fra 2006 utgjør grunnlaget for en samlet, langsiktig og effektiv språkpolitisk innsats i Norden. Bakgrunnen for den første deklarasjonen var behovet for en nordisk språkpolitikk som sikrer helheten og sammenhengen i Nordisk ministerråds språksatsinger. De offentlige forpliktelsene og finansieringen av tiltakene i deklarasjonen kan variere i de fem nordiske landene og de selvstyrende områdene.

Hurtige tekniske framskritt og framveksten av sosiale medier har ført til store endringer i bruk av språk og måten å kommunisere på. I lys av

Boks 2.20 Volt

Volt er et kultur- og språkprogram for prosjekter for barn og unge opp til 25 år. Programmet støtter prosjekter som vekker interesse for kunst, kultur og språk i andre nordiske land og områder. Programmet har som formål å fremme barns og unges kulturelle og kunstneriske deltakelse og kreativitet. Prosjektene skal gjennomføres i et samarbeid mellom deltakere fra minst tre nordiske land/selvstyreområder. Slik bidrar disse prosjektene til å skape interesse og forståelse for de andre nordiske språkene.

I 2021 ble det innvilget støtte til sju prosjekter i Volt-programmet, av totalt 23 søknader. Prosjektene antas å involvere over 4000 deltakere fra Norden og andre land. Utgifter til deltakere som ikke kommer fra Norden, dekkes ikke av prosjektmidlene. Aktiviteter skjer i alle de nordiske landene og Færøyene, Grønland og Åland.

disse endringene er det besluttet å revidere språkdeklarasjonen. Arbeidet gjennomføres av en gruppe med medlemmer fra undervisningssektoren og kultursektoren, og forventes ferdigstilt i løpet av 2023.

Det nordiske kultursamarbeidet arbeider også for å styrke kultur- og språkforståelse for barn og unge i Norden. Kulturministrene har besluttet å forlenge kultur- og språkprogrammet Volt fram til slutten av 2024.

Prosjektet *Den nordiska bokslukaren* skal stimulere til at flere voksne leser barnelitteratur fra andre nordiske land sammen med barn. Nordisk råds pris for barne- og ungdomslitteratur og oversettelsesstøtten gjør nordisk litteratur tilgjengelig for barn og unge på tvers av grenser i Norden.

Samisk kultur

Nordisk samarbeid er viktig for samisk kultur, ettersom samene som folk lever på tvers av landegrensene. Gjennom å prioritere urfolkskultur kan det nordiske samarbeidet bidra til å løfte urfolk både i egen region og internasjonalt. Nordisk ministerråd bevilger midler til Samerådets kulturstøtteprogram for å synliggjøre og formidle samisk kunst i Norden og internasjonalt. Det bevilges også midler til Samisk kunstnerråd for å

Boks 2.21 Samiske artister på programmet til Nordic Bridges

Fremme av urfolkskultur stod sentralt i satsingen Nordic Bridges. Programmet omfattet en rekke forestillinger og konserter med samiske og inuittiske kunstnere. Den samiske joikeduoen Vilda fremførte 15 konserter over hele Canada på en tre ukers musikkturné sommeren 2022, fra Quebec til Ontario til Alberta og deretter British Columbia. Harbourfront Centre bestilte helt nytt verk fra duoene som inngikk i Summer Music i serien Torontos Music Garden. Yukon Arts Centre var vertskap for det eneste kanadiske stoppestedet for *Arctic Highways*: en urfolksledet utstilling for visuell kunst som turnerte med tolv urfolkskunstnere fra hele Arktis, inkludert samer fra Skandinavia, Inupiaq/Athabaskan i Alaska og Inuvialuk fra de nordvestlige territoriene. Kuratorene og kunstnerne inkluderte også en rekke sentrale samiske kunstnere fra hele Sàpmi. Den samiske kunstneren og kuratoren Tomas Colbengtson og Yukon Arts Centres direktør for visuell kunst, Mary Bradshaw, planlegger et videre samarbeid i 2023. Tolv sirkumpolare urfolksartister ble presentert på Torontos Nuit Blanche i 2022 med nye 360-graders skjermbaserte verk laget av ledende samiske og kanadiske kunstnere. Grønlands nasjonalteater gjestet Harbourfront Centres JUNIOR-festival med forestillingen «Those Who Run in the Sky» (Angakkusaq).

utvikle det samiske kunstnerpolitiske arbeidet. Samisk kultur styrkes også gjennom andre tiltak. Blant annet presenterte Nordens hus på Færøyene en utstillingsserie skapt av 13 samiske kunstnere med fokus på rasisme, misbruk av naturen, utnyttning og assimilering.

Det norske formannskapet la vekt på å synliggjøre samisk kunst og kultur gjennom hele 2022. Den nordiske paviljongen på Veneziabiennalen i 2022 frontet samiske kunstnere med utstillingen «Den samiske paviljongen». Vern av samisk immateriell kulturarv var tema for et seminar som ble arrangert av Norsk kulturråd i samarbeid med Sametinget i Trondheim i november. Med utgangspunkt i bærekraftig utvikling viste konferansen eksempler på vern og videreføring av praksis, tradisjoner, språk og kunnskap i Sàpmi.

Mekanismer som hemmer og fremmer kunnskap om urfolk, ble belyst.

Ytringsfrihet og mangfold

Nye digitale plattformer endrer vilkårene for demokrati og ytringsfrihet. Problemstillinger rundt teknologigigantene (Apple, Facebook, Google osv.) er omfattende og internasjonale. De nordiske kulturministrene samarbeider langs to spor: teknologigigantenes innflytelse på nordiske nyhetsmedier, og hvordan plattformsselskapene påvirker den demokratiske samtalen i de nordiske landene.

Under norsk formannskap ble konferansen «En styrket demokratisk samtale – tek-gigantenes innflytelse og nordiske løsninger» avholdt i Nasjonalmuseet i Oslo i oktober.

I 2022 ble det også lagt fram en rapport om teknologigigantenes innflytelse på nyhetsmedienes forutsetninger i Norden. Den viser at de nordiske digitale reklameinvesteringene i hovedsak går til de globale plattformsselskapene og ikke til mediebedrifter i de nordiske landene.

Det er etablert en nordisk tenketank som skal se nærmere på teknologigigantenes innflytelse på demokratiet i Norden. Tenketanken skal legge fram sine anbefalinger i første halvår i 2023.

Under norsk formannskap undertegnet de nordiske landene og Canada en felles erklæring

Boks 2.22 Nordic-Canadian Fellowship in Environmental Journalism

Som en del av *Nordic Bridges* ble det gjennomført et program for unge journalister som arbeider med klimaspørsmål, *Nordic-Canadian Fellowship in Environmental Journalism*¹. Dette var et mentor- og samarbeidsprogram for unge journalister fra Canada og Norden. Målet var å inspirere og utdanne unge journalister til å produsere klima- og miljøjournalistikk. Det langsiktige målet er at programmet skal fremme positiv forandring og kunnskapsdeling om miljø- og klimaspørsmål.

¹ <https://www.norden.org/da/news/unge-journalister-dokumenterer-klimakrisen-paa-transatlantisk-udstilling>

Boks 2.23 Satsing på arktisk kultursamarbeid

Kulturen har en viktig rolle for bærekraftig utvikling i Arktis gjennom å bidra til sosialt samhold, som tiltrekningskraft for økonomiske investeringer og for på ulike måter å påvise og finne løsninger for å motvirke negative klimaendringer. For å understøtte et livskraftig kulturliv i Arktis ble det gjennomført en særlig satsing på arktisk samarbeid innenfor rammen av Nordisk ministerråds kultur- og kunstprogram. Det er lyst ut midler som skal bidra til økt nettverk, kompetansebygging og kunnskapsoverføring. Ministerrådet satte også søkelys på dette temaet gjennom å arrangere en debattsamtale under toppmøtet for kultur i Arktis, Arctic Arts Summit, i Yukon i 2022.

om bekjempelse av skadelig innhold på nettet. Erklæringen forplikter landene til å videreføre sitt samarbeid på dette området.

Nordic Bridges

Den fellesnordiske internasjonale kultursatsingen *Nordic Bridges* er til nå den langt største satsingen for å fremme nordisk kunst og kultur globalt. Satsingen har som mål å øke bevisstheten om FNs bærekraftsmål, særlig målene som omhandler klima og miljø, inkludering, innovasjon og tilgjengelighet. *Nordic Bridges* har også bidratt til å fremme urfolkskultur.

Canada var vertskapsland for *Nordic Bridges* i 2022. I valg av land ble det blant annet lagt vekt på kunstnerisk innovasjon, tilgjengelighet og inkludering, urfolksperspektiver, bærekraft og synliggjøring av kunst og kultur som byggesteiner i samfunnet.

Satsingen i Canada ble kurert av det anerkjente Harbourfront Centre i Toronto. Initiativet involverte en lang rekke samarbeidspartnere over hele Canada, nordiske kunstnere og kulturaktører samt de nordiske ambassadene. Kulturmønsterringen foregikk i Toronto, Ottawa, Vancouver, Halifax og Iqualit. Satsingen hadde et budsjett på 27 millioner danske kroner, hvorav 5 millioner ble finansiert over Nordisk ministerråds budsjett.

3 Annet nordisk samarbeid

3.1 Utenriks- og sikkerhetspolitikk

I møte med de store regionale og globale utviklingstrekkene har det nordiske utenriks- og sikkerhetspolitiske samarbeidet blitt viktigere. De nordiske landene står sammen om å fremme globale fellesskapsløsninger og internasjonalt samarbeid. De støtter opp under en stabil internasjonal rettsorden som skaper forutsigbarhet og trygghet – også i krisetider.

N5 er den strategiske dialogen mellom de nordiske utenriksministrene. Møtene avholdes 4–5 ganger per år og er en uformell møteplass med lav terskel for å ta opp aktuelle temaer og problemstillinger. Norge hadde formannskapet i det nordiske utenrikspolitiske samarbeidet i 2022. Prioriterte temaer under formannskapet var multilateralisme, rettsstat og demokrati i Europa samt grønt diplomati. Møtene i 2022 ble naturlig nok preget av den sikkerhetspolitiske situasjonen.

I kjølvannet av krigen i Ukraina har den forsvars- og sikkerhetspolitiske dialogen i N5-kretsen blitt styrket, og dialogen i forbindelse med krigen i Ukraina er et eksempel på dette.

Det fellesnordiske verdigrunnlaget gir næring til et veletablert og sterkt nordisk samarbeid knyttet til menneskerettigheter, demokrati og likestilling. Disse tre områdene er, sammen med multilateralt samarbeid, utpekt som prioriterte områder for det islandske N5-formannskapet i 2023.

De nordiske utenriksministrene har en høy grad av tillit og fortrolighet seg imellom. Et ytterligere styrket utenrikspolitisk samarbeid er et uttalt politisk ønske fra alle de fem nordiske landene.

Sikkerhetspolitisk samarbeid

Russlands brutale angrepskrig i Ukraina har ført til gjennomgripende endringer i det sikkerhetspolitiske landskapet i Europa. I Norden har Finland og Sverige lagt lange tradisjoner med alliansefrihet bak seg og søkt NATO-medlemskap. Finland og Sveriges NATO-medlemskap vil gi nye møteplasser for de nordiske forsvars-, utenriks- og statsministrene. Dette vil bidra til en styrket sikkerhetspolitisk dialog i Norden. Det er samtidig

en felles nordisk forståelse av at det er viktig å ikke framstå som en nordisk blokk i NATO. Danmarks inntreden i EUs forsvarssamarbeid er også en positiv faktor. Når prosessene er fullført, vil Danmark, Sverige og Finland være helt integrert, både i NATO og i EUs sikkerhetspolitiske samarbeid. Dette vil styrke andre aktørers oppfatning av Norden som en samlet aktør internasjonalt.

For regjeringen har det vært viktig å bidra til en rask og trygg opptaksprosess for Finland og Sverige. Derfor ble det lagt til rette for en hurtig norsk ratifikasjon av tiltredelsene. Sammen med Danmark og Island ga Norge klare sikkerhetsforsikringer til Finland og Sverige for opptaksperioden. Videre har Norge lagt stor vekt på å bistå Finland og Sverige i deres forberedelser til NATO-medlemskap gjennom kompetanseoverføring og som dialogpartner. Under møtet mellom de nordiske statsministrene i august 2022 ble man enige om å videreutvikle samarbeidet om forsvar og sikkerhet med utgangspunkt i etablerte strukturer.

Multilateralt samarbeid

Russlands krig i Ukraina har satt multilateralt samarbeid og flere multilaterale organisasjoner under sterkt press. Denne tendensen forsterkes av en voksende stormaktsrivalisering som i økende grad preger multilaterale fora.

I møte med denne utviklingen blir det nordiske utenrikspolitiske samarbeidet stadig viktigere. I 2022 inviterte Norge til flere møter på arbeidsnivå der multilateralisme var tema. Samtlige nordiske land vektlegger innsats for å bygge broer og trekke land sammen i et multilateralt landskap som blir stadig mer polarisert. Landene står også sammen om å motvirke autoritære krefters arbeid med å svekke etablerte internasjonale menneskerettigheter. Ikke minst gjelder dette kvinners rettigheter, herunder retten til å bestemme over egen kropp.

Styrken i det nordiske samarbeidet kom blant annet til uttrykk under Norges medlemskap i FNs sikkerhetsråd i 2021–2022. I tråd med etablert nordisk praksis lånte Danmark ut en diplomat til Norge under hele perioden for å bistå Norge i

koordineringsarbeidet og som del av forberedelse til Danmarks egen sikkerhetsråds kampanje. I flere åpne debatter ble det også holdt nordiske fellesinnlegg som støttet og forsterket budskapet i de norske innleggene.

I FNs generalforsamling har koordinert nordisk og nordisk-baltisk engasjement bidratt til å mobilisere flertallet av verdens land til å ta tydelig avstand fra Russlands krig i Ukraina. De sterke nordiske båndene til land i det globale sør, basert på vår bistand og historiske støtte i kampen mot kolonialisme, imperialismen og apartheid, er viktige i slike sammenhenger.

Et annet eksempel på nært nordisk samarbeid i FNs generalforsamling gjelder folkerettsspørsmål og arbeidet i FNs 6. komité (juridiske spørsmål), der det koordineres fellesnordiske posisjoner og innlegg i nær sagt alle saker som tas til behandling i komiteen. En tydelig og forent nordisk stemme har vært viktig for å oppnå økt synlighet og gjennomslagskraft i en tid der folkeretten er under press. Det gjennomføres årlige nordiske rettssjefsmøter for å diskutere og koordinere aktuelle folkerettslige spørsmål innenfor områder som havrett, menneskerettigheter, internasjonal strafferett, internasjonale rettsinstitusjoner, sanksjoner og sikkerhetspolitikk.

Nordisk og nordisk-baltisk samarbeid står videre sterkt i FNs menneskerettighetsråd. Norden har mål om til enhver tid å ha et nordisk medlem i Menneskerettighetsrådet. Det formelle arbeidet i rådet skjer i økende grad i nordisk-baltisk krets (NB8) med fellesinnlegg på mange av rådets agendapunkter. Samarbeidet er effektivt og tidsbesparende, og gir større synlighet og gjennomslagskraft.

Samarbeid om nordområdene

Det nordiske samarbeidet i nordområdene er styrket både på nasjonalt og regionalt nivå. Det er stor interesse for økt samarbeid, blant annet om det grønne skiftet. Den nye sikkerhetspolitiske situasjonen og energikrisen gjør også at det ventes store investeringer i regionen fremover.

Siden angrepet på Ukraina er aktiviteter med Russland i Barentsrådet frosset. Samtidig videreføres og videreutvikles aktiviteter mellom Norge, Sverige og Finland i et «Friends of the Presidency»-format. På mange områder er samarbeidet i ferd med å fordypes i de nordiske områdene av Barents.

Det arktiske samarbeidsprogrammet under Nordisk ministerråd gir støtte til prosjekter som styrker gjennomføringen av FNs bærekraftsmål i Arktis.

Boks 3.1 Nordisk-afrikansk samarbeid

Det årlige nordisk-afrikanske utenriksministermøtet, som ble etablert etter svensk initiativ på begynnelsen av 2000-tallet, har blitt en viktig politisk møteplass. Her møtes nordiske og afrikanske land på like fot. Utviklingen i Afrika og afrikanske posisjoner er viktig, særlig i lys av den globale geopolitiske utviklingen. Det siste møtet var i Helsingfors i juni 2022. Årets møte holdes i Algerie i mai.

Et parallelt initiativ er Africa-Nordic Initiative to Strengthen Multilateral Cooperation and a Rules-based International Order, som ble lansert av Norge i 2019. Gjennom møter med deltakelse fra hovedstedene i afrikanske og nordiske land og FN-delegasjonene i New York og Genève, skal det legges grunnlag for økt nordisk-afrikansk multilateral dialog og samarbeid over tid. Initiativet har fått økt relevans blant annet som følge av den mistilliten som pandemi, klimakrise og Russlands invasjon av Ukraina har ført til mellom vestlige og afrikanske land.

Det nordiske utviklingssamarbeidet

De nordiske landene har sammenfallende prioriteringer i utviklingspolitikken og i det internasjonale normative arbeidet i multilaterale organisasjoner. Det er nær kontakt på politisk nivå og på embets- og landnivå. Det arrangeres blant annet et årlig nordisk utviklingsministermøte under ledelse av formannskapet i Nordisk ministerråd. Det er i tillegg etablert et dialogspor på embetsnivå for nordiske utviklingsledere. Det er potensial for enda tettere samarbeid på flere utviklingspolitiske arenaer, og for på den måten å stå sammen og ha en sterkere stemme. En mulighet kan være felles innsats for å bidra til å skape internasjonal tillit. Dette krever mer systematisk og samlet nordisk tilstedeværelse på arenaer som er viktige for utviklingsland. Næringsutvikling og mobilisering av private investeringer i utviklingsland er et område der de nordiske landene har sammenfallende prioriteringer og interesse for tettere samarbeid. En nordisk arbeidsgruppe på embetsnivå kartlegger nå hvor det er størst nordisk merverdi, som grunnlag for ett eller flere nordiske fellesinitiativer.

Nordisk samarbeid på konsulær- og utlendingsfeltet

Det nordiske samarbeidet om konsulær krisehåndtering ble styrket under pandemien. Den løpende og operative koordineringen på konsulærfeltet videreføres blant annet om temaer som reiseråd, kriseberedskap og -håndtering samt kommunikasjon til egne borgere.

Det gjennomføres årlige nordiske møter for å drøfte praksis og felles utfordringer i barnebertføringssaker og barnevern over landegrensene. Det arbeides også med å styrke samarbeidet om fengslinger, psykisk syke og negativ sosial kontroll.

Den nordiske representasjonsavtalen om gjensidig oppfølging av nordiske borgere i kriser er viktig i land der Norge ikke har diplomatisk tilstedeværelse. Norge representerer for eksempel Danmark, Finland og Island i Jordan, mens Finland representerer alle de nordiske landene i Peru.

Gjennom EØS-avtalen er Norge fullverdig medlem av EUs ordning for sivil beredskap (UCPM), som ble brukt konsulært under pandemien. Det konsulære samarbeidet i EU er under utvikling, og de nordiske landene koordinerer sine innspill på dette feltet.

Det er lang tradisjon for samarbeid mellom de nordiske utenriksstasjonene i utlendings-

saker, med blant annet jevnlig samarbeidsmøter på visumfeltet. For behandling av visumsøknader representerer Norge andre nordiske land på 36 steder, mens Norge blir representert på 26 steder.

3.2 Forsvarssamarbeid

De nordiske landene har samarbeidet tett om sikkerhets- og forsvarspolitikken i mange år, til tross for ulik alliansetilknytning. Finsk og svensk søknad om NATO-medlemskap 18. mai 2022 representerer et historisk skifte for nordisk sikkerhets- og forsvarssamarbeid og åpner for et utvidet og mer forpliktende forsvarssamarbeid mellom de nordiske landene. I tillegg har Danmark valgt å bli med i EUs forsvarssamarbeid.

Finsk og svensk medlemskap i NATO betyr at alle de nordiske landene vil delta i et forpliktende forsvarssamarbeid. Dette gir nye muligheter, og den sikkerhetspolitiske dialogen med Finland og Sverige vil bli viktigere. De nordiske landene vil allerede i fredstid kunne samarbeide på en annen måte enn tidligere med tanke på situasjonsforståelse. NATO vil forbli medlemsnasjonenes primære garantist for stabilitet og sikkerhet, samt utgjøre kjernen i det transatlantiske sikkerhets-samarbeidet. Nordisk forsvarssamarbeid vil i større grad måtte skje innenfor rammen av NATO etter at Finland og Sverige blir medlemmer. Det foreligger et betydelig potensial i det operative samarbeidet mellom de nordiske landene. Dette gjenspeiles i den eksisterende trening- og øvelsesvirksomheten samt samarbeidet om operativ planlegging som vil kunne videreutvikles innenfor en NATO-ramme.

I framtidig planlegging og forsvarstenkning vil de nordiske landene og NATO kunne legge til grunn samarbeid om gjensidig militær støtte i krise og krig. Den geografiske beliggenheten gjør at Norge vil spille en nøkkelrolle når det gjelder mottak av allierte forsterkninger til Norden. Mottak av allierte i Norge som skal videre til Finland og Sverige, vil da ikke anses som et rent nasjonalt sikkerhetspolitisk anliggende, men også som essensielt for sikkerheten til våre nye nordiske allierte. Dette vil kreve mer av norsk evne og tilrettelegging. Det vil i økende grad stilles forventninger til Norge knyttet både til mottak av allierte forsterkninger og til forsvar av Finland og Sverige. Finland og Sverige har også lignende totalforsvarsordninger som Norge, og dette vil trolig være et godt grunnlag for mulig felles samarbeid om sivil beredskap.

Boks 3.2 Nordisk samarbeid ved utenriksstasjonene

De nordiske utenriksstasjonene samarbeider tett. Årlig gjennomføres et stort antall samnordiske ambassadeprosjekter på ulike fagfelter. Noen av disse mottar finansiell støtte fra Nordisk ministerråd.

Et eksempel på et slikt samarbeid i 2022 er «Tech For Social Good» i regi av de nordiske generalkonsulatene i New York. Prosjektet tok for seg de globale utfordringene knyttet til grønn innovasjon og sosialt entreprenørskap. Det ble lagt spesiell vekt på å videreutvikle teknologiske løsninger i helse- og utdanningssektorene som støtter opp om likestilling, inkludering og bærekraftig økonomisk vekst. Stasjonene arrangerte møteplasser for utveksling av ideer mellom beslutningstakere og innovatører fra de nordiske landene og New York.

NORDEFECO

Det nordiske forsvarssamarbeidet er formalisert gjennom NORDEFECO. Dette er et viktig forum for sikkerhets- og forsvarspolitisk dialog, samordning og felles prosjekter som styrker vår operative evne. Norge hadde formannskapet i NORDEFECO i 2022. Den overordnede prioriteringen under formannskapet var å gjennomføre visjonen for 2025 med målsetting om at de nordiske land skal være i stand til å samarbeide i fred, krise og konflikt. Formannskapsperioden var preget av krigen i Ukraina samt finsk og svensk søknad om NATO-medlemskap. Det har vært løpende dialog på politisk nivå og embetsnivå om håndteringen av Russlands angrepskrig i Ukraina og finsk og svensk NATO-søknad.

På forsvarsministermøtet i Kirkenes 11. mai 2022 tok Norge initiativ til arbeidet med å utvikle NORDEFECOs videre innretning i lys av finsk og svensk inntreden i NATO. De nordiske landene er enige om å videreføre NORDEFECO, men at samarbeidet må oppdateres i lys av at alle de nordiske landene blir NATO-medlemmer. Dette arbeidet videreføres under svensk formannskap i 2023 med ny visjon for NORDEFECO. Videre har forsvarssjefene i Norge, Danmark, Finland og Sverige utarbeidet et felles militærfaglig råd om mulighetene for nordisk forsvarssamarbeid med utgangspunkt i felles nordisk forankring i NATO. Dette rådet vil også tas videre i nasjonale prosesser og i arbeidet i NORDEFECO.

Norge har i løpet av formannskapsperioden fokusert på å styrke det operative samvirket mellom de nordiske landene og intensivert samarbeidet om operativ planlegging på Nordkalotten og i Sør-Skandinavia. Krigen i Ukraina har tydeliggjort betydningen av sivilt-militært samarbeid for å utnytte hele samfunnets kapasitet. Dialogen innenfor Haga-samarbeidet er videreført under det norske formannskapet. Det ble utarbeidet en rapport med fokus på øvelser innrettet mot beskyttelse mot kjemiske og biologiske stridsmidler, samt radioaktiv stråling. På materiellsiden har de nordiske landene gått til innkjøp av en felles nordisk feltuniform, «Nordic Combat Uniform». Prosjektet har ført til økt kunnskap om hvordan fellesanskaffelser i en nordisk kontekst kan gjennomføres, erfaringer som potensielt kan overføres til andre framtidige nordiske materiellanskaffelser. Innenfor logistikk og forsynings-sikkerhet signerte Danmark, Finland, Norge og Sverige i august 2022 flere avtaler som omfatter nordisk samarbeid, blant annet på ammunisjonsområdet. Disse avtalene er et viktig steg for å

styrke forsyningsikkerheten i Norden. På logistikkområdet har Norge tatt initiativ til å invitere Finland og Sverige med i et samarbeid om understøttelse av allierte operasjoner i Norden. Videre har norsk side innenfor kapabilitetsområdet tatt initiativ til et tettere nordisk samarbeid om luftoperasjoner, innenfor rammen av NATOs kommando, kontroll og informasjonsstruktur for luftdomenet.

Øving og trening

Når det gjelder militær øving og trening, har de nordiske landene videreført det tette samarbeidet mellom våre respektive forsvar. Den militære storøvelsen *Cold Response* ble gjennomført i Nord-Norge i mars og april 2022, med betydelig nordisk deltakelse. Norge har tatt initiativ til at *Cold Response* i 2024 skal videreutvikles til øvelsen *Nordic Response* for å styrke det nordiske forsvarssamarbeidet, teste ut løsninger for samhandling, håndtering av alliert mottak og forsterkning og samvirke med allierte i en bredere nordisk kontekst.

Det norske, finske og svenske luftforsvaret øver sammen i det såkalte *Cross Border Training* (CBT), som styres av flystasjonene i Bodø, Kallax og Rovaniemi. CBT innebærer at treningsområdet blir større. Dermed kan flere fly øve samtidig, noe som gir pilotene verdifull erfaring. Treningen har blitt videreutviklet til storøvelsen *Arctic Challenge Exercise* (ACE), som gjennomføres annethvert år og har blitt Europas største flyøvelse. Neste ACE-øvelse gjennomføres i 2023.

3.3 Annet justissamarbeid

Det foregår også nordisk justissamarbeid utenfor rammen av Nordisk ministerråd, som blant annet også omfatter politi- og migrasjonsarbeid.

Felles norsk-svensk politistasjon

Grensekryssende kriminalitet er en utfordring. Regjeringen ønsker derfor å etablere en felles norsk-svensk politistasjon på grenselinjen mellom Norge og Sverige ved Magnormoen i Innlandet politidistrikt. Det tar tid å bygge en politistasjon, og derfor etablerte regjeringen i juni 2022 et midlertidig polititjenestested på norsk side av grensen for å styrke politiets arbeid med grensekryssende kriminalitet. Tjenestestedet skal være operativt fram til den felles norsk-svenske politistasjonen i området er ferdig bygget.

Innsats mot ekstremisme

Norge ved Justis- og beredskapsdepartementet har deltatt i *Nordisk nettverk for forebygging av ekstremisme* siden oppstarten i 2014. Formålet med nettverket er å sikre effektiv informasjonsutveksling og erfaringsbasert læring mellom de nordiske land om forebygging av voldelig ekstremisme. Dette inkluderer utveksling av kunnskap om trender, forebyggingsmetoder og målrettede tiltak. Organisasjonen *Nordic Safe Cities* (NSC) har den senere tiden deltatt i møtene i det nordiske nettverket. Norge vil fortsette å bidra aktivt inn i nettverket, som er minst like viktig nå som da det ble opprettet.

Asyl og migrasjon

De nordiske landene samarbeider om asyl- og migrasjonspolitiske spørsmål i *Nordisk samrådsgruppe på høyt nivå for flyktningsspørsmål* (NSHF). Dette er et uformelt samarbeidsforum med roterende årlig formannskap. Hvert formannskap avholder ett ministermøte, to møter på høyt embetsnivå og et ubestemt antall møter på ekspertnivå. Under det islandske formannskapet i 2022 ble ministermøtet avlyst, men under øvrige møter diskuterte landene blant annet midlertidig beskyttelse av ukrainere, retur og framtidig europeisk samarbeid på migrasjonsfronten. Danmark har formannskapet i 2023. Selv om de nordiske landene har en noe ulik tilnærming til asyl- og migrasjonspolitiske spørsmål, finner alle denne uformelle informasjons- og erfaringsutvekslingen nyttig. For Norges del er NSHF også viktig fordi den gir kunnskap om EU-prosesser vi med vår tilknytning ikke kan delta i.

3.4 Nordisk samarbeid med de baltiske landene

Samarbeidet mellom de nordiske og baltiske landene (NB8) ble innledet i 1990 og har gjennom årene vist sin styrke gjennom felles interesser og verdier, og høy grad av tillit. Nordisk ministerråd etablerte nordiske samarbeidskontorer i alle de tre baltiske hovedstedene allerede fra sommeren 1991.

Den nordisk-baltiske dialogen er gjennom disse årene blitt betydelig utvidet og omfatter i dag et spekter av saksområder, fra sikkerhet og forsvar til finans, klima og menneskerettigheter. Også innenfor rammen av Nordisk ministerråd er det flere fagområder der de baltiske landene deltar på likefot.

Den labile sikkerhetspolitiske situasjonen i Europa etter 2014, som ble ytterligere forverret av Russlands angrepskrig mot Ukraina, kombinert med felles ønske om å forsvare det multilaterale systemet, har forsterket betydningen av enda tettere kontakt. Også koronapandemien krevde en enda hyppigere kontakt mellom de nordiske og baltiske landene.

NB8-samarbeidet foregår på mange nivåer, og koordineringen går på omgang mellom landene. Litauen hadde koordineringsansvaret i 2022. Ambisjonen var å løfte fram temaer som sikkerhet og motstandsdyktighet, bærekraft, grønn omstilling, sosial velferd, demokrati og menneskerettigheter. Imidlertid kom Russlands invasjon i Ukraina til å prege dagsordenen i stor grad.

Utenriksministrene drøftet blant annet støtte til Ukraina, håndtering av flyktningstrømmen, og hvordan Russlands handlingsrom kan begrenses. Diskusjonene omfattet også energisikkerhet og hvordan demokratier skal kunne møte de utfordringene som verdenssamfunnet nå står overfor.

På ministernivå ble det avholdt to NB8-utenriksministermøter, ett møte mellom handelsministrene, ett mellom forsvarsministrene, ett mellom forsvarssjefene og ett mellom justisministrene. For øvrig fant det sted en rekke møter i NB8-format på embetsnivå, herunder møter med direktørene med ansvar for FN-spørsmål, humanitære spørsmål, menneskerettighetsspørsmål, forsvarspolitik og utdanning, samt et konstituerende møte for NB8-landene i Verdensbanken. Det nordisk-baltiske samarbeidet er plattform også for en veletablert dialog på politisk direktørnivå med USA (*E-PINE, Enhanced Partnership in Northern Europe*).

Som nevnt i del 3.1 er det et tett samarbeid i nordisk-baltisk krets i multilaterale fora som FN og MR-rådet, med fellesinnlegg på mange temaområder.

Østersjøregionen

Det foregår også et betydelig samarbeid mellom de nordiske og baltiske landene i ulike fora i Østersjøregionen, blant annet innenfor rammen av *Østersjørådet* og mellom byer og fylker i regionen. Norge hadde formannskapet i Østersjørådet i 2022. Som følge av den uprovoserte og folkerettsstridige krigen mot Ukraina valgte rådets øvrige medlemmer å suspendere Russland i mars 2022. Landet melde seg senere ut. EUs strategi for Østersjøregionen er et samarbeid mellom EUs medlemsstater rundt Østersjøen, som også er åpen for samarbeid med Norge.

Et viktig arbeid framover blir hvordan landene i Østersjøregionen sammen kan bidra til å utfylle hverandre i det grønne skiftet.

3.5 De nordiske finansinstitusjonene

Gjennom egne avtaler har de nordiske landene etablert tre viktige internasjonale finansinstitusjoner.

Den nordiske investeringsbanken (NIB)

NIB ble etablert som en felles nordisk bank i 1975. I 2005 ble eierkretsen utvidet med de tre baltiske landene. For blant annet å bedre risikostyringen av bankens virksomhet ble avtalen mellom de nordiske og baltiske eierne endret fra 29. juli 2020. Det aller meste av NIBs utlån skjer i form av langsiktig prosjektfinansiering til selskaper, myndigheter og finansinstitusjoner i de nordiske og baltiske landene med sikte på å fremme produktivitet og miljø. Ifølge NIBs årsrapport for 2022 oppfyller 99 prosent av utlånene minst ett av disse formålene. I 2022 utbetalte NIB lån på 3,7 milliarder euro, som er en markert oppgang fra 2,4 milliarder euro året før. Den totale utlånsmassen ved siste årsskiftet var 22 milliarder euro. Utlånene omfatter blant annet el- og varmeproduksjon, transport og annen infrastruktur, investeringer i industri- og byggesektoren og detaljhandel.

Nordisk miljøfinansieringsselskap (NEFCO)

Nordic Environment Finance Corporation (NEFCO) er en grønn investeringsbank som ble opprettet i 1990 av de fem nordiske landene. Den overordnede strategien for 2021–2025 understreker NEFCOs mål om å bidra med konkrete tiltak for å akselerere den grønne omstillingen i tråd med 2030-agendaen for bærekraftig utvikling, Paris-avtalen, EUs grønne giv og Nordisk ministerråds Visjon 2030. NEFCO har siden 2017 hatt et globalt mandat for å finansiere nordiske små- og mellomstore bedrifter (SMB) med grønne løsninger og produkter som ønsker å satse på det internasjonale markedet. Det er svært stor interesse for slik risikokapital blant nordiske SMB.

Sommeren 2022 lanserte NEFCO også et nytt program for bærekraftig gjenoppbygging av Ukraina, med mål om å bidra med finansiell og teknisk assistanse til ukrainske kommuner og byer for reparasjon og gjenoppbygging etter

Boks 3.3 Nordisk samarbeid i de multilaterale utviklingsbankene og Det internasjonale valutafondet

I Verdensbanken og Det internasjonale pengefondet (IMF) har de nordiske og baltiske landene felles styrerepresentanter. I dag går styrevervet i Verdensbanken på rundgang mellom de nordiske landene. Det forhandles med sikte på å etablere en ordning som i IMF, der også de baltiske statene er inkludert i rotasjonsordningen for styrevervet. Dette er en naturlig utvikling gitt at Estland, Latvia og Litauen nå er fullverdige medlemmer av Verdensbanken, med et økt engasjement gjennom bidrag til IDA og bankens Ukraina-respons. I Afrikabanken, Asiabanken og Den interamerikanske utviklingsbanken, er Norge i valggruppe med Sverige, Danmark og Finland, der også noen flere land inngår i de forskjellige valggruppene.

Gjennom styrerommene i de multilaterale utviklingsbankene har Norge oppnådd mye god utviklingspolitikk. Nordisk samarbeid står sentralt i dette arbeidet og sammen med de andre nordiske landene har Norge lenge vært pådriver for sentrale temaer for en bærekraftig og mer inkluderende utvikling.

Verdensbanken er en finansiell og normativ tungvekt der det nordiske samarbeidet også bidrar til å sette temaer på den internasjonale dagsordenen.

Gjennom det nordisk-baltiske samarbeidet i IMF bidrar vi aktivt i arbeidet med å forebygge internasjonale økonomiske ubalanser og kriser.

skader forårsaket av den pågående krigen. Programmet har et tydelig grønt mandat. De nordiske landene og EU har foreløpig bidratt med finansiering av programmet. I tillegg bidrar NEFCO blant annet med finansiering til grønn omstilling og klimatiltak i Øst-Europa, Baltikum, Arktis og nordiske deler av Barentsregionen. Ved siden av investeringsfondet forvalter også NEFCO midler for andre bidragsgivere, slik som UD/Norad. Disse er ofte øremerket for et spesifikt prosjekt eller for større spesifikke programmer. I 2021 ble det godkjent 78 nye prosjekter samt tilleggsfinansiering til fem tidligere god-

kjente prosjekter til en total verdi av 69 millioner euro. Innenfor investeringsfondet ble det godkjent 16 nye investeringer til en total verdi av 32 millioner euro. NEFCO har roterende ettårige formannskap i styret. Norge leder styret i 2022–2023, og Island overtok i mars 2023.

Nordisk utviklingsfond (NDF)

Nordisk utviklingsfond (NDF) er et klimafond som ble opprettet i 1989 av Nordisk ministerråd og er lokalisert i Helsingfors. NDF er en relativt liten, men viktig del av den globale klimafinansieringsstrukturen, med sterkt fokus på de fattigste landene i Afrika, støtte til klimatilpasning og utslippsreduksjoner, og har en tydelig nordisk profil. NDF har i dag 26 ansatte (økes til 33 i 2023) og finansierer klimatiltak i utviklingsland, hvorav 60 prosent i Afrika sør for Sahara. Minst 50 prosent av porteføljen går til klimatilpasning. Gaveelementet i finansieringen av prosjekter utgjør 50

prosent. NDF bidrar med katalytisk finansiering i prosjekter, gjerne der andre større aktører vurderer risikoen for å være for høy. Det meste av finansieringen til tiltak i NDF kanaliseres gjennom, eller i samarbeid med, de multilaterale utviklingsbankene, særlig Afrikabanken, Asiabanken og Verdensbanken. I 2020 ble de nordiske landene enige om en kapitalpåfylling av NDF på 350 millioner euro, fordelt på ti år. Grunnlaget for påfyllingen var en ny strategi for fondets virksomhet; «Strategy 2025. Nordic Leadership Addressing Climate Change» (2020). Kapitalpåfyllingen vil resultere i gjennomsnittlige årlige utbetalinger til prosjekter i NDF på 75 millioner euro innen 2025. I 2022 utbetalte NDF 64 millioner euro til nye prosjekter. Norges årlige bidrag til kapitalpåfyllingen er 9,73 millioner euro, og innbetales mellom 2022 og 2031. NDF har roterende ettårige formannskap i styret. Island leder styret i 2022–2023, og Norge overtar i mai 2023.

4 Nordisk samarbeid – veien videre

Året 2022 var preget av en brutal angrepskrig i Europa. Konsekvensene av krigen vil påvirke den nordiske hverdagen i lang tid framover. Nordiske borgere forventer at vi opptrer samlet og koordinert når kriser treffer. Vi så det under pandemien – og vi ser det nå.

Under Norges formannskap i Nordisk ministerråd ble nordisk krise- og beredskapssamarbeid en rød tråd. Med krigen og pandemien som bakteppe har forsyningssikkerhet, helseberedskap, mat-sikkerhet og energisikkerhet stått sentralt.

Vi står midt i en klimakrise. Det nordiske klimapartnerskapet er avgjørende for at Norden skal bli en leder i det grønne skiftet. Midtveisgjennomgangen av arbeidet med Visjon 2030 viser at grønn omstilling er det området der det gjenstår mest arbeid. Oppfølgingen av statsministererklæringen om bærekraftig hav og grønn omstilling blir viktig. Utviklingen med fellesnordiske grønne transportløsninger, som skipsfartsruter med nullutslipp, må fortsette. Det samme gjelder utviklingen av en sirkulær økonomi og forvaltningen av våre naturressurser.

Samtidig som vi står midt oppe i flere kriser, må vi fortsette det møysommelige samarbeidet om de store og små oppgavene som er omtalt i denne meldingen. De er byggeklossene i det nordiske fellesskapet. Et velfungerende og inkluderende arbeidsmarked med en stor og kompetent arbeidsstyrke er våre lands viktigste ressurs. Å sikre at vi har en utdannings- og kompetanseinnretning som støtter opp om det grønne skiftet, må bygges videre. Kultursamarbeidet er en sentral drivkraft for den grønne omstillingen. Kunst, kultur og medier skaper møteplasser, styrker fellesskapet og bidrar til debatt over grensene. De nordiske sivilsamfunnsorganisasjonene og det

nordiske grasrotsamarbeidet spiller en viktig rolle i å nære vårt språkfellesskap og folk-til-folk-kontakten. Ikke minst er det viktig at vi samarbeider på tvers av landene om hvordan vi best kan ivareta forståelsen av nordiske demokratiske verdier. Her er skolen en sentral arena.

Nordiske land står overfor mange av de samme utfordringene. Hvordan sikrer vi et inkluderende arbeids- og samfunnsliv? Hvordan verner vi om mangfold og urfolks rettigheter? Hvordan bekjemper vi alvorlig gjengkriminalitet? Hvordan bygger vi ut gode digitale tjenester? De beste løsningene på disse utfordringene finner vi når vi trekker sammen. Det fordrer at vi i Norden fortsetter å styrke vårt ankerfeste, hegner om det tette samarbeidet vi har, og våger å utfordre hverandre.

Kalmarunionens reelle grunnlegger, Margrete I, ble kalt «mektig frue og husbond» da hun i 1388 ble valgt som norsk riksstyrer. Dagens nordiske samarbeid vil aldri få en slik lederskikkelse. Men med pågangsmot, politisk handlekraft, og tid til samkvem mellom ledere i kultur og næringsliv og på andre samfunnsområder så vel som mellom politikere i regjeringene og parlamentene, studentutveksling, tålmodighet og utålmodighet, realisme og vilje til forståelse der man ikke dyrker de små forskjellene, men de store likhetene, kan vår tid være nordisk samarbeids gullalder.

Utenriksdepartementet

t i l r å r :

Tilråding fra Utenriksdepartementet 31. mars 2023 om nordisk samarbeid blir sendt Stortinget.

Vedlegg 1**Sammenstilling av budsjett 2023 og 2022 (DKK)**

	Budget		Difference	
	2023	2022	Nom.	Korr.
1. MR Samarbejdsministrene	288 479	273 296	15 183	-5 125
Fremme af et grønt, et konkurrencedygtigt og et bæredygtigt Norden	135 680	119 319	16 361	-659
b. Internationalt samarbejde	55 429	58 653	-3 224	-3 703
i. Heraf kontorerne ¹	14 979	13 703	1 276	797
c. Sekretariatsfunktioner	97 370	95 324	2 046	-763
i. Heraf sekretariatet (NMRS)	87 925	85 116	2 809	0
2. MR Uddannelse og Forskning	208 132	204 754	3 378	-7 250
a. Generelle uddannelses- og forskningsindsatser	205	200	5	5
b. Politikudvikling m.v.	13 351	15 304	-1 953	-2 426
c. Mobilitets og netværksprogrammer	80 164	78 528	1 636	-2 109
d. NordForsk (institution)	112 732	108 899	3 833	-2 499
e. Forskning i øvrigt	1 680	1 823	-143	-221
3. MR Social- og Helsepolitik	42 984	41 564	1 420	-500
i. Heraf Nordens Velfærdscenter (institution)	19 941	18 811	1 130	-226
4. MR Kultur	157 856	158 190	-334	-7 250
a. Generelle kulturindsatser	45 428	45 983	-555	-2 201
b. Film og medier	32 558	31 671	887	-634
c. Støtteprogrammer	31 922	31 397	525	-966
d. Kulturinstitutioner	43 233	43 445	-212	-2 300
e. Andre kultursatsninger	4 715	5 694	-979	-1 149
5. MR Fiskeri og havbrug, Jordbrug, Levnedsmidler og Skovbrug	50 863	48 017	2 846	750
a. Fiskeri	6 660	6 660	0	0
b. Jord- og skovbrug	34 049	31 467	2 582	486
i. Heraf NordGen (institution)	25 313	23 591	1 722	0
c. Levnedsmidler	6 270	6 270	0	0
6. MR Ligestilling og LGBTI	11 589	11 455	134	0
7. MR Bæredygtig Vækst	156 456	142 861	13 595	6 500

	Budget		Difference	
	2023	2022	Nom.	Korr.
a. Erhverv	97 954	89 996	7 958	3 000
i. Heraf Nordisk Innovation (institution)	78 404	73 780	4 624	220
b. Energi	22 407	18 822	3 585	3 000
i. Heraf Nordisk Energiforskning (institution)	10 407	9 522	885	300
c. Regional	36 095	34 043	2 052	500
i. Heraf Nordregio (institution)	11 687	10 892	795	0
8. MR Miljø og Klima	86 456	73 492	12 964	12 250
9. MR Arbejdsliv	13 788	14 023	-235	-500
i. Heraf NIVA (institution)	3 810	3 692	118	0
10. MR Økonomi- og finanspolitik	1 592	1 592	0	0
11. MR Justits	1 193	1 193	0	0
12. MR Digital	18 176	17 051	1 125	1 125
Totalt nordisk budget	1 037 564	987 488	50 076	0

¹ Ministerrådets kontorer i Estland, Letland, Litauen og Nordvestrusland
Kilde: Planer og budget 2023, s. 13. <https://www.norden.org/da/node/78289>

Vedlegg 2**Oversikt over ministerrådene, institusjonene mv.***Nordisk ministerråds fagministerråd*

Nordisk ministerråd for arbeidsliv (MR-A)
Nordisk ministerråd for bærekraftig vekst (MR-Vekst)
Nordisk ministerråd for fiskeri og havbruk, jordbruk, næringsmidler og skogbruk (MR-FJLS)
Nordisk ministerråd for likestilling (MR-JÄM)
Nordisk ministerråd for kultur (MR-K)
Nordisk ministerråd for justisspørsmål (MR-JUST)
Nordisk ministerråd for miljø og klima (MR-MK).
Nordisk ministerråd for sosial- og helsepolitikk (MR-S)
Nordisk ministerråd for utdanning og forskning (MR-U)
Nordisk ministerråd for økonomi- og finanspolitikk (MR-FINANS)
Nordisk ministerråd for digitalisering 2017–2024 (MR-DIGITAL)

Nordiske institusjoner

Nordens hus i Reykjavík (NOREY)
Nordens hus på Færøyene (NLH)
Nordens institutt på Grønland (NAPA)

Nordens institutt på Åland (NIPÅ)
Nordisk kulturkontakt (NKK) (Helsingfors)
Nordregio (Stockholm)
Nordisk institusjon for videreutdanning innenfor arbeidsmiljøområdet (NIVA) (Helsingfors)
NordForsk (Oslo)
Nordic Innovation (Oslo)
Nordisk energiforskning (NEF) (Oslo)
Nordens velferdssenter (NVC) (Stockholm og Helsingfors)
Nordisk genressurscenter (NordGen) (Alnarp, Ås, Svalbard)

I tillegg til institusjonene finnes det en rekke samarbeidsorganer som har en løsere tilknytning til Nordisk ministerråd. Samarbeidsorganene er helt eller delvis finansiert av Nordisk ministerråd. Eksempler på disse er Miljømerket Svanen, Nordisk Film & TV Fond, Nordisk kulturfond, og Nordisk Atlantsamarbeid (NORA).

Nordisk investeringsbank (NIB), Nordisk miljøfinansieringsselskap (NEFCO) og Nordisk utviklingsfond (NDF) er frittstående nordiske institusjoner med hovedkvarter i Helsingfors, som styres etter egne avtaler utenfor Ministerrådets ramme.

Vedlegg 3**Nordisk samarbeid – nettsider**

Agenda 2030	sustainabledevelopment.un.org
Foreningen Norden	norden.no
Grensehinderrådet	norden.org/no/organisation/grensehinderradet
Grensetjenesten – Morokulien	grensetjansten.com
Info Norden (informasjonstjenesten til Nordisk ministerråd)	norden.org/no/info-norden
Nordisk barne- og ungdomskomiteé (NORDBUK)	norden.org/no/organisation/nordisk-barne-og-ungdomskomite-nordbuk
Nordens hus i Reykjavik	Norræna Húsið (nordichouse.is)
Nordens hus på Færøyene	nlh.fo
Nordens institutt på Grønland	napa.gl
Nordens institutt på Åland	nipa.ax
Nordens velferdssenter	nordicwelfare.org
NordForsk	nordforsk.org
Nordic Defence Cooperation (NORDEFECO)	www.nordefco.org
Nordic Innovation	nordicinnovation.org
Nordisk Atlantsamarbeid (NORA)	nora.fo
Nordisk energiforskning	nordicenergy.org
Nordisk Film & TV Fond	www.nordiskfilmogtvfond.com
Nordisk genressursenter (NordGen)	www.nordgen.org
Nordisk informasjon for kunnskap om kjønn (NIKK)	nikk.no
Nordisk informasjonssenter for medie- og kommunikasjonsforskning (NORDICOM)	nordicom.gu.se
Nordisk institusjon for videreutdanning innen arbeidsmiljøområdet (NIVA)	niva.org
Nordisk journalistsenter	njc.dk
Nordisk komité for jordbruks- og matvareforskning (NKJ)	nordicagriresearch.org

Nordisk investeringsbank (NIB)	nib.int
Nordisk kulturkontakt	nordiskkulturkontakt.org
Nordisk miljøfinansieringsselskap (NEFCO)	nefco.org
Nordisk utviklingsfond (NDF)	ndf.fi
Nordisk kulturfond	nordiskkulturfond.org
Nordisk ministerråd	norden.org/no/nordisk-ministerrad
Nordisk nettverk for voksnes læring (NVL)	nvl.org
Nordisk råd	norden.org/no/nordisk-rad
Nordisk skatteportal	nordisketax.net
Nordplus	nordplusonline.org
Nordregio	nordregio.org

Bestilling av publikasjoner

Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon
publikasjoner.dep.no
Telefon: 22 24 00 00

Publikasjonene er også tilgjengelige på
www.regjeringen.no

Omslagsbilde: Einar Aslaksen / Pudder agency

Trykk: Departementenes sikkerhets- og
serviceorganisasjon – 03/2023

